

LAPUAN LIIKE JA MAAKUNNAN ÄÄNET

-Lapuan liikkeen julkisuuskuva Etelä-Pohjanmaan maakuntalehdissä 1929-1932

Mikko Mäenpää

Pro gradu -tutkielma

Suomen historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Syyskuu 2019

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/

Humanistinen tiedekunta

MIKKO MÄENPÄÄ: Lapuan liike ja maakunnan äänet -Lapuan liikkeen julkisuuskuva
Etelä-Pohjanmaan maakuntalehdissä 1929-1932

Pro gradu -tutkielma, 84 s., 1 liites.

Suomen historia

Syyskuu 2019

Tutkimuksessa tutkitaan Lapuan liikkeen julkisuuskuvaa Etelä-Pohjanmaan kahdessa suurimmassa ja kilpailevissa maakuntalehdissä, Ilkassa ja Vaasassa. Aikarajaus tutkimukselle on 1.11.1929–30.4.1932. Ilkkaa pidettiin tutkimusajankohtana Maalaisliiton pää-äänenkäyttäjänä ja Vaasa puolestaan oli Kokoomuksen suuntaan kallellaan. Lehtien kirjoitukset henkilöityivät vahvasti päätoimittajiinsa, Vaasan Jaakko Ikolaan ja Ilkan Artturi Leinoseen. Päätoimittajien vahvasti harrastama pakinakulttuuri antaa hedelmällisen tutkimusastelman tutkimukselle. Tutkimuksen tehtävänä on selvittää miten Lapuan liikkeen julkisuuskuva erosi toisistaan Vaasassa ja Ilkassa ja miten tämä julkisuuskuva muuttui tutkimusajankohtana. Lisäksi tutkitaan Lapuan liikkeeseen liittyvien kirjoitusten määrää lehtien sivuilla.

Tutkimuksen metodina on käytetty historiallis-kvalitatiivista sekä kvantitatiivista menetelmää. Tutkimuksessa on kiinnitetty myös erityistä huomiota lehtien käyttämään retoriikkaan ja sananvalintoihin. Lehdet kirjoittivat paljon Lapuan liikkeestä ja kaikki kirjoitukset ovat vaikuttaneet Lapuan liikkeen julkisuuskuvaan ja ne yhdessä muodostuvat sen kuvan, millaisena Lapuan liike lehtien sivuilla näyttäytyy.

Tutkimusajanjakson alussa kummatkin lehdet suhtautuivat Lapuan liikkeeseen positiivisen innostuneesti, tosin väkivaltaisuuDET tuomittiin. Lehtien sivuilla Lapuan liikkeen julkisuuskuva oli positiivista. Väkivaltaisuuksien lisääntyessä ja erityisesti presidentti Ståhlbergin kyydityksen myötä Ilkka suhtautui Lapuan liikkeeseen negatiivisesti. Vaasa puolestaan ymmärsi Lapuan liikkeen tekoja ja toimintatapoja aina Mäntsälän kapinaakin myöten. Lopulta Ilkka vaati liikkeen lakkauttamista ja Vaasa näki liikkeen saavutukset merkittävinä.

Asiasanat: Lapuanliike, julkisuuskuva, oikeistoliikkeet, Ilkka, Vaasa, sanomalehdet

SISÄLLYS

1. JOHDANTO

- 1.1. Tutkimustehtävä, tutkimustehtävä ja lähteet
- 1.2. Etelä-Pohjanmaan maakuntalehdet
- 1.3. Lapuan liikkeen näkyvyys maakuntalehdissä

2. PÄÄTOIMITTAJAT JA POLIITTINEN ETELÄ-POHJANMAA

- 2.1. Leinonen ja Ikola
- 2.2. Oikeiston maakunta

3. LAPUAN LIIKKEEN ALKUVAIHEET JA RADIKALISOITUMINEN

- 3.1. Punapaitakahakka ja kommunisminvastaiset kansalaiskokoukset
- 3.2. Työn Äänen tapaus

4. LAPUAN KESÄ 1930 JA SYKSYN KYYDITYS

- 4.1. Talonpoikaismarssi
- 4.2. Kyyditykset -pohjalaishuumoria vai laittomuuksia
- 4.3. Ståhlbergin kyyditys

5. LAPUAN LIIKE JATKAA LAITTOMUUKSIEN TIELLÄ

- 5.1. Työväentalojen naulaukset
- 5.2. Mäntsälän kapina

5.3. Lapuan liikkeen jälkiarviointi ja tulevaisuus

6. JULKISUUSKUVA-ANALYYSI

LÄHTEET

LIITTEET

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimustehtävä, tutkimustehtävä ja lähteet

Vuonna 1918 Suomessa käytiin sisällissota, jonka seurauksena koko suomalainen yhteiskunta oli vielä 1920-luvulla jakautunut valkoisiin voittajiin ja hävinneisiin punaisiin. Häviäjät muistivat sodan joukkomurhiin päättyneenä ja voittajat vapaussotana, jossa taisteltiin venäläisiä ja heihin liittyneitä pettureita vastaan. Sodan voittaneen valkoisen Suomen miehet joutuivat sodan jälkeen kokemaan poliittisia pettymyksiä toisensa perään. Monien valkoisten tavoittelema monarkiahanke kaatui Saksan tappion mukana, ensimmäiseksi presidentiksi valittiin halutun Mannerheimin sijasta liberaali Ståhlberg, Venäjällä bolsevikit vakiinnuttivat valtansa ja Suomen oli luovuttava Itä-Karjalan valtaukselta. Näiden lisäksi hävinneen osapuolen vankien nopea armahtaminen herätti katkeruutta voittaneessa osapuolella. Lisäkatkeruutta herätti kommunistien maanalainen työ, joka koettiin uhkaksi Suomelle.¹

Vuonna 1923 Kallion hallitus kielsi kommunistien toiminnan ja lakkautti Sosialistisen työväenpuolueen. Kommunistien toiminnan kiellosta huolimatta kommunistit pystyivät jatkamaan julkista toimintaansa. Kommunistien voima Suomessa kasvoi voittaneen

¹ Hentilä 2004, 139.

osapuolen näkemyksen mukaan, kun he kokivat, että ammattiyhdistysliike joutui sosiaalidemokraattien ja kommunistien välisessä kamppailussa kommunistien käsiin. Tämä johti valkoisten mukaan ongelmiin työmailla, kun kommunistinen ammattiyhdistysliike pyrki painostamaan työläisiä, jotka olivat taistelleet sisällissodassa valkoisten puolella. Sodan hävinnyt osapuoli oli saanut valkoisten mielestä liian paljon vaikutusvaltaa ja sodan voittaneesta osapuolesta tuntui, että sodassa raskaasti hankitut saavutukset olivat menneet hukkaan.²

Suomalainen oikeistoradikalismi syntyi samaan aikaan kuin Euroopassakin oli fasismin ja oikeistovoimien nousua, mutta suomalainen oikeistolaisuus oli enemmän kotitekoista kuin kansainvälistä fasismin imitointia. Vaikka esimerkiksi Italian fasisteja pidettiin esikuvina kommunismin kukistaneina, niin ulkomaiset liikkeet olivat enemmän välineellisiä esikuvia kuin aatteellisia esikuvia. Suomessa ei esimerkiksi julkaistu fasismin poliittista filosofiaa koskevia tekstejä ja siten fasismin syvin ideologia jäi hyvinkin tuntemattomaksi Suomessa pitkäksi aikaa. Oikeastaan kansainvälisyyttä pidettiin enemmänkin huonona kuin hyvänä asiana.³

Suomalainen oikeistoradikalismi halveksui eurooppalaisen esikuvansa mukaan kuitenkin parlamentaarista järjestelmää. Parlamentaarinen järjestelmä nähtiin heikkona ja koettiin, että parlamentaarinen järjestelmä oli liian heikko vastustamaan kommunismin nousua Suomessa. Ylipäätään puhuttiinkin Suomessa 1920-luvulla, että demokratia oli rämettynyt. Esimerkiksi Mannerheim oli 1920-luvun alussa sitä mieltä, että demokraattiset vapaudet johtivat epäpätevien valtaan ja vehkeilyihin. Samankaltainen näkemys oli voimassa myös suomalaisessa poliittisessa oikeistossa.

² Perälä 1998, 21-22; Pirilä 1981, 36-38; Hentilä 2004, 144-145.

³ Uola 2006, 185.

Oikeisto kaipasi lujempaa hallitusvaltaa kuin vuoden 1919 perustuslaki takasi. Tältä pohjalta nousi myös suomalainen oikeistoradikalismi.⁴

Työssäni tarkoitukseni on tutkia Lapuan liikkeen julkisuuskuvaa lehtien sivuilla. Tutkimukseni kohteena on kaksi Etelä-Pohjanmaalla ilmestynyttä sanomalehteä, *Vaasa* ja *Ilkka*. Tutkimukseni päänäkökulma on *Ilkan* ja *Vaasan* Lapuan liikkeelle antamien julkisuuskuvien vertailu. Miten *Vaasan* ja *Ilkan* suhtautumiset erosivat toisistaan? Millaisena Lapuan liike näyttäytyi lehtien sivuilla? Miten lehtien suhtautuminen muuttui, vai muuttuiko se? Kuinka suurta tai pientä Lapuan liikkeen näkyvyys oli lehdissä?

Tutkimukseni sijoittuu 1.11.1929–30.4.1932 väliselle ajalle. Aikaväli kattaa Lapuan liikkeen vaikutuskauden. Sitä rajaavat 23–24.11 1929 Lapualla järjestetyt kommunistinuorten haastejuhlat, joista Lapuan liike sai alkunsa. Lehtien tutkimisen olen kuitenkin aloittanut jo marraskuun alusta, koska haluan saada kuvan lehtien kirjoittelusta suhteessa kommunismiin ennen Lapuan liikkeen syntymistä. Aikarajaukseni päättyy Mäntsälän kapinaan ja sen jälkeisiin lehtien reaktioihin. Mäntsälän kapina alkoi 27.2.1932, mutta lehdissä ilmeni paljon kirjoittelua vielä senkin jälkeen, minkä vuoksi olen katsonut ulottaa tutkimuksen kattamaan myös huhtikuun. Viimeinen alaluku on 5.3, joka käsittää muutaman kirjoituksen maaliskuulta, mutta pääasiassa kirjoitukset ovat huhtikuulta 1932. Viimeinen alaluku ansaitsee tässä yhteydessä erityismaininnan, koska *Ilkka* ja *Vaasa* kumpikin käyvät runsaasti kirjoituksissaan Lapuan liikkeen menneisyyttä, merkitystä ja tulevaisuutta läpi. Tästä syystä viimeinen alalukuni on muita hieman runsaampi, koska mielestäni huhtikuun kirjoituksissa tutkimani lehdet määrittelevät Lapuan liikettä pidemmältä ajalta, ikään kuin yhteenvetona ja siten antavat Lapuan liikkeelle erityisen painavaa julkisuuskuvaa.

4

Uola 2006, 185.

Metodina tutkimuksessani olen käyttänyt pääasiallisesti historiallis-kvalitatiivista menetelmää. Lisäksi olen myöskin käyttänyt kvantitatiivista menetelmää, jolla olen voinut mitata lehtien kirjoittelun volyymia Lapuan liikkeestä. Kuitenkaan kvantitatiivinen menetelmä ei kerro muuta kuin kirjoitusten määrän, joten olen tarvinnut historiallis-kvalitatiivista tarkastelua selvittääkseni mitä ja miten Lapuan liikkeestä on todella kirjoitettu.

Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen menetelmä täydentävät hyvin toisiaan. Tilastollinen menetelmä helpottaa Päiviö Tommilan ja Kaija Keräsen toimittaman *Lehtihistoria ja sen tutkimus* -kirjan mukaan laajan ja monipuolisen materiaalin, joka tutkimuksessani mielestäni oli, käsissä pysymistä. Lisäksi heidän mukaansa tilastollinen menetelmä eksaktoi tutkimuksen luonnetta, siten saadaan hyvää, selkeää ja havainnollistavaa informaatiota kirjoitusten määristä.⁵ Omassa tutkimuksessani tilastollinen menetelmä on ollut erityisen hedelmällinen ja tärkeä uusien näkökulmien esiinnostamisessa. Tilastollisen materiaalin avulla sain nostettua esiin kirjoitusten tilastolliset piikit ja näiden kautta tutkimukselleni muodostui perusteltu ja tutkimuksesta nouseva dispositio.

Pertti Alasuutarin *Laadullinen tutkimus* -kirjan mukaan laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta, tosin hänen mukaansa ne todellisuudessa nivoutuvat aina toisiinsa. Alasuutarin mukaan ensimmäisessä vaiheessa havaintoja pelkistetään ja pyritään löytämään aineistosta havaintoja, jotka ovat olennaisia kysymyksenasettelun kannalta. Täten suurikin määrä materiaalia muodostuu helpommin hallittavaksi, eräänlaiseksi raakamateriaaliksi.⁶

⁵ Tommila & Keränen 1974, 37-38.

⁶ Alasuutari 1999, 39-43.

Alasuutarin mukaan toinen tutkimuksen vaihe on arvoituksen ratkaiseminen. Tämä tarkoittaa sitä, että kerätystä materiaalista, johtolangoista tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Tulkinta tapahtuu nojaten mahdollisimman suureen joukkoon vihjeitä, johtolankoja siten päästen mahdollisimman totuudelliseen vastaukseen. Mitä enemmän ratkaisumalliin sopivia johtolankoja, sitä todennäköisemmin arvoitus on ratkaistu. Alasuutarin mukaan täydellistä varmuutta ratkaisun totuudellisuudesta ei tieteessä kuitenkaan voi olla.⁷ Omassa tutkimuksessa tässä vaiheessa syvennyin analysoimaan paljolti murrepakinoiden sisältöjä ja niiden merkityksiä. Tämä osoittautui erityisen hedelmälliseksi lehtien vertailujen kannalta.

Tutkimuksen laadullisena metodina olen käyttänyt myös paljon Chaim Perelmanin *Retoriikan valtakunta* –kirjaa ja keskityinkin lehtikirjoitusten analyysissä paljolti kirjoitusten retoriikkaan. Mitä sanoja ja vertauskuvia lehdet kirjoituksissaan käyttävät ja miten niiden käyttö muuttuu tarkasteltavalla ajanjaksolla? Varsinaisten tutkimuskysymysten kannalta klassisen retoriikan rakenteen ja hyvän kirjoituksen rakenteen tiedostaminen auttaa minua tutkimuksessani hahmottamaan paremmin kirjoitusten rakenteita ja siten ymmärtämään kirjoitusten erilaisia tapoja, joilla ne pyrkivät ajamaan kirjoittajan agenda. Perelmanin mukaan tekstin kirjoittajan tulee aina sovittaa tekstinsä yleisön mukaan, jotta tekstillä olisi vaikutusta yleisöön.⁸ *Ilkan* ja *Vaasan* lukijat olivat ainakin lähtökohtaisesti kommunisminvastaisia ja pohjalaisia. Lähtökohdat kommunisminvastaisten kirjoitusten hyvään vastaanottoon ja vielä Pohjanmaan murteella kirjoitettuna olivat siis erittäin otolliset.

⁷ Alasuutari 1999, 44-48.

⁸ Perelman 1996, 28.

Tommilan ja Keräsen mukaan sanomalehteä lukiessaan lukija on alttiina vaikutukselle, joka muokkaa hänen mielipidettään. Ja mitä lähempänä lehden linja on lukijan omaa ajatusmaailmaa, sen alttiimpi lukija on vaikutukselle. Heidän mukaansa lehti peilaa edustamansa ryhmän mielipiteitä parhaiten silloin, kun lehti läheisessä yhteydessä edustamansa ryhmän kanssa. Omaan tutkimukseeni tämä näkemys osuu erittäin osuvasti. *Ilkka* ja *Vaasa* olivat kumpikin puoluelehtiä ja suurella todennäköisyydellä myös lehtien lukijat olivat lehtensä valinneet sen mukaan, mikä peilasi parhaiten heidän omia mielipiteitensä. Täten pystyy vetämään johtopäätöksen, että *Ilkan* ja *Vaasan* lukijat olivat vähintään melkoisen alttiita lehtien lukemisen tuottamalle altistukselle. Tommilan ja Keräsen mukaan vieläpä lehden lukijat ovat olleet alttiita vaikutuksille sitä enemmän mitä kauemmaksi ajassa mennään. Tämä siitä syystä, että aiemmin lehdet olivat oikeastaan ainoa ns. media ja lehtiä luettiin silloin tarkemmin.⁹

Erkki Karvosen *Imagologia: Imagon teorioiden esittelyä, analyysia ja kritiikkiä* -väitöskirjassa Tampereen tiedotusopin laitokselle vuonna 1997 on käsitelty yllä mainittua altistumista ja julkisuuskuvan muodostumista. Hänen mukaansa julkisuuskuva on erittäin monimerkityksellinen. On olemassa vastakohtat; julkinen ja yksityinen sekä salainen. Täten julkinen kuva voisi tarkoittaa yleiseen tietoon tulleita seikkoja, joiden perusteella muodostetaan käsityksiä.¹⁰ Hanne Koivisto on puolestaan Turun yliopiston kulttuurihistorian lehdistötutkimuksessaan myös määritellyt sanaa kuva hyvin samankaltaiseen tapaan. Hänen mukaansa kuva tarkoittaa niitä tiedollisia edellytyksiä, joiden kautta ihmiset muodostavat käsityksiä.¹¹ Karvosen mukaan julkisuuskuva voi myös olla jokin median merkityksellistämä asia, joka on toteutunut. Kuitenkaan tämä median luoma kuva ei välttämättä ole samanlainen kuva kuin erilaisilla ihmisillä on

⁹ Tommila & Keränen 1974, 37.

¹⁰ Karvonen 1997, 31-32.

¹¹ Koivisto 1992, 12.

samasta asiasta. Media rummuttaa ja tarjoaa ihmisille tietynlaista todellisuuden määrittämisen tapaa, mutta jokainen ihminen kuitenkin muodostaa tästä annetusta totuudesta oman totuutensa. Myöskin ihmisten käsityksiin vaikuttavat muutkin tiedot ja viestit kuin vain median luoma retoriikka. Täten Karvosen mukaan julkisuuskuvaa ja kansalaiskäsityksiä ei pidä samaistaa.¹²

Alkuperäislähteinäni käyttämäni *Vaasa* ja *Ilkka* ovat molemmat perustettu 1900-luvun alussa. Ne olivat molemmat porvarillisia ja kommunisminvastaisia lehtiä. Sanomalehtiä tutkiessani minun on syytä muistaa lehtien luonne eli ne pyrkivät myymään ja lisäämään levikkiään. Tutkimuksessani tärkeintä on kuitenkin lehtien luoma kuva Lapuan liikkeestä, joten kaikki mitä lehteen on kirjoitettu, on sitä kuvaa ja siten tärkeätä tutkimukselleni. Tutkimusta Lapuan liikkeestä ei ole aivan viime vuosilta. Reijo Perälän Pohjois-Suomen Historiallisen Yhdistyksen julkaisema Lapuan liikettä ja lehdistöä tutkiva teos on vuodelta 1998. Lisäksi toinen tutkimukselleni hyödyllinen ja Lapuan liikettä paljon käsittelevä, suhteellisen tuore teos on Ilkan entisen päätoimittajan Kari Hokkasen teos *Ilkan vuosisata* vuodelta 2006. Vaasan ja Ilkan kirjoittelua Lapuan liikkeestä on tutkittu, mutta teokset ovat lehtien omia julkaisuja ja niitä käytettäessä tulee noudattaa erityisen tarkkaa ja huolellista lähdekritiikkiä. Lisäksi lehtien omat teokset ovat melko suppeita.

Reijo Perälän teos *Lapuan liike ja sanan mahti* on ollut tärkeää tutkimuskirjallisuutta tutkimuksessani. Teos kuvaa pääasiassa oululaisten ja helsinkiläisten sanomalehtien suhtautumista Lapuan liikkeeseen. Oma tutkimukseni on tutkimustavaltaan samankaltainen kuin Perälän teos, mutta oman tutkimukseni näkökulma on paikallinen ja maakunnallinen. Toinen tärkeä teos tutkimukselleni on ollut Suomen historian professori Juha Siltalan *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*. Teoksesta olen saanut tapahtumille paljon taustaa etenkin kyyditysten suhteen. Alkuperäislähteitäni taustoittaessa apunani on ollut

¹²

Karvonen 1997, 31-32.

Päiviö Tommilan toimittamat *Suomen lehdistön historia*- kirjasarjan osat 5 ja 6. *Ilkan* ja *Vaasan* päätoimittajia taustoittaessa korvaamattomana apunani on ollut Suomen historian professorin Timo Mikkilän *Pohjanmaan Patriootti* vuodelta 2000 ja *Vaasa*-lehden entisen päätoimittajan Ilmari Laukkosen *Vaasan Jaakkoo –Tosi Pohjalainen* vuodelta 1993. Laukkosen kirjaa tulen käyttämään runsaasti tutkimuksen kuluessa sekä käsittelyluvuissa että myöskin kakkosluvussa, sillä Laukkosella on ollut käytössään *Vaasa*-lehden päätoimittajan Jaakko Ikolan päiväkirjat ja ne myös monilta osin valaisevat Ikolan ajatuksia ja tapahtumia lehtikirjoitusten takana.

1.2. Etelä-Pohjanmaan maakuntalehdet

On sanottu, että Etelä-Pohjanmaalla oli 1920- 30-luvuilla vain kaksi puoluetta, *Vaasan* puolue ja *Ilkan* puolue. Lehdet olivat toistensa pääkilpailijoita, vaikka *Vaasa* olikin *Ilkkaa* vahvempi.¹³ *Vaasa*, nykyään *Pohjalainen*, on ilmestynyt vuodesta 1903. Lehti perustettiin vanhasuomalaisissa merkeissä ja se edusti 1900-luvun alun poliittisissa kuohunnoissa myöntyvyyslinjaa. Poliittisten puolueiden muodostumisen myötä lehdestä tuli Kansallisen Kokoomuksen äänenkannattaja, jota se myös vahvasti edustaa tutkimallani ajankohdalla. Lapuan liikkeen kotimaakuntalehtenä *Vaasa* oli valmis hyväksymään radikaalin oikeiston toimia 1920-luvun lopulla ja 1930-luvuilla. *Vaasan* levikki oli vuosina 1929–1932 15 000-16 000:n välillä. Lehti ilmestyi kuusi kertaa viikossa ja sen painopaikkana toimi Vaasa.¹⁴ Lehden päätoimittajana vaikutti Jaakko Oskari Ikola(s.1887 Alahärmässä ja k.1951) vuosina 1924–45. Tutkimukseni perusteella on hyvin ilmeistä, että *Vaasan* kirjoittelu ja linja henkilöityi hyvin vahvasti hänen persoonaansa.

¹³ Laukkonen 1993, 74.

¹⁴ Tommila 1988, 229-232.

Ikolan aikakausi päätoimittajana oli *Vaasalle* kasvun aikaa, sillä vuodesta 1924 vuoteen 1941 *Vaasan* levikki kasvoi 11 700:sta 26 000:teen. Lehden sivuilla Ikolasta tuli ”Vaasan Jaakkoo” ja hänen pakinoissaan ilmeni eteläpohjalaisuus ”väkevänä”. Hän käytti pakinoissaan pohjanmaan murretta ja pakinoi humoristisesti siten riisuen hänen vastustajansa aseista. Ikola tuli kuuluisaksi pakinoistaan ja hänen pakinoitaan esitettiin ahkerasti myös iltamissa ja muissa tilaisuuksissa. Hän oli sekä työssään että siviilielämässä erittäin kiivas kommunismin vastustaja. Sisällissodassa Ikola osallistui mm. Tampereen valtauksen päällystötehtävissä ja oli myös kansanedustajana vuosina 1927–1930 ja 1939–45.¹⁵ Myöhemmin kakkosluvussa tulen käsittelemään Ikolaa ja hänen kollegaansa Artturi Leinosta, *Ilkassa* yksityiskohtaisemmin. Lisäksi kakkosluvussa käsittelem tarkemmin tutkimuskohteenani olevia lehtiä, *Ilkkaa* ja *Vaasaa* sekä niiden kotimaakuntaa, Pohjanmaata.

Vaasan suhteet Lapuan liikkeeseen olivat läheiset, sillä Lapuan liikkeen kannattajista suuri osa oli kokoomukselaisia. Täten lehti oli myös ”lapualaisten” painostuksen kohteena. Lisäksi monet lehden asiamiehistä ja kirjeenvaihtajista oli ”lapualaisia”. Tutkimukseni jatkossa käytän Lapuan liikkeen kannattajista johdonmukaisesti ”lapualaiset”-nimitystä ja nimitys ei millään tavalla ilmaise siis, että ”lapualainen” on Lapualta kotoisin.

Vaasan lehtiyhtiön silloinen toimitusjohtaja U.A. Lanamäki ei halunnut, että liikkeen negatiivisia puolia korostettaisiin liikaa, koska hän pelkäsi tämän vaikuttavan lehden levikkiin ja siten myös lehden talouteen. Toisaalta taas lehtiyhtiön johtokunnan toimitusjohtaja S.V. Luutonen edusti laillisuuslinjaa. Hän ei halunnut, että *Vaasasta* tulisi

15

Laukkonen 1978, 195-196.

Lapuan liikkeen äänitorvi, koska hänen mukaansa siitä olisi ajan myötä ollut lehdelle haittaa.¹⁶ Tämä selvästi osoittaa, että *Vaasan* johdossa oli ristiriitoja suhtautumisessa liikkeeseen.

Santeri Alkio perusti *Ilkan* 1906 sitoutumattomaksi maalaislehdeksi. Maalaisliiton synnyttyä *Ilkasta* tuli Maalaisliiton puoluelehti. Maalaisliiton yritykset ylläpitää päääänenkannattajaansa Helsingissä epäonnistuivat kahdesti. Tämä johti siihen, että Alkion johtama *Ilkka* otti puolueen johtavan lehden aseman, tosin vain epävirallisesti. *Ilkasta* tuli Maalaisliiton ”taisteluse” Alkion aikana. Alkio oli *Ilkan* päätoimittajana vuosina 1906–1930. Lehti säilytti vahvan asemansa Maalaisliitossa myös Artturi Leinosen päätoimittajakaudella aina sotavuosiin saakka. Lehti ilmestyi kuusi kertaa viikossa ja painopaikkana oli kuten pääkilpailijallaankin Vaasan kaupunki.¹⁷

Lapuan liikkeen syntyessä marraskuussa 1929¹⁸, Artturi Leinonen vastasi jo käytännössä *Ilkan* linjauksista ja siten tietenkin myös *Ilkan* asennoitumisesta Lapuan liikkeeseen. Leinonen syntyi 1888 Ylihärmässä(k.1963). Myös Leinonen toimi aktiivisesti Suomen itsenäisyyden puolesta ollessaan mukana aktivistiliikkeessä. Hän toimi mm. jääkärien opastajana ja majoittajana. Talvella 1916 Leinonen jäi kuitenkin kiinni teosta ja hän istui vankilassa mm. Siperiassa. Leinonen käytti kirjoittaessaan *Ilkkaan* monia nimimerkkejä, mutta tunnetuin näistä oli Karhuvainion Esa. Pakinoissaan Leinonen käytti useasti

¹⁶ Laukkonen 1978, 135.

¹⁷ Tommila 1988, 173-175.

¹⁸ Perälä 1998, 70.

pohjanmaan murretta Karhuvainion Esana, huumori oli myös olennainen osa Leinosen pakinoita.¹⁹ Kansanedustajana Leinonen toimi vuosina 1936–1939 ja 1940–1945.²⁰ Lapuan liikkeen ajat olivat huomattavan vaikeita *Ilkalle*. *Ilkka* koki painostusta ”lapualaistahoilta”, joka ilmeni uhkailuina, puhelinsoitoina, kirjeinä yms.²¹ *Ilkan* levikki oli vuonna 1929 10 500 ja vuonna 1930 9 700.²² Leinonen kertoo, että *Ilkka* hävisi kannatustaan nimenomaan *Vaasalle*, koska *Vaasa* myötäili Lapuan liikettä ja *Ilkka* oli laillisuuslinjalla.²³

1.3. Lapuan liikkeen näkyvyys maakuntalehdissä

Työssäni tutkin Lapuan liikettä kahdeksan tapahtuman tai tapahtumasarjan kautta. Juuri nämä tapahtumat tai tapahtumasarjat olen valinnut, koska ne ovat mielestäni tärkeä osa Lapuan liikkeen vaiheita ja ne näkyvät keräämästäni tilastosta. Ne myös selkeästi luovat ja määrittävät lehtien suhtautumista Lapuan liikkeeseen. Tutkimuksessani olen erityisesti kiinnittänyt huomiota lehtien pääkirjoituksiin, artikkeleihin, kolumneihin/pakinoihin ja uutisten otsikointiin. Tutkimuksessani olen kirjannut ylös kaikki Lapuan liikettä koskevat kirjoitukset marraskuusta 1929 aina vuoden 1932 marraskuun loppuun.

¹⁹ Pirilä 1981, 14-15, 31, 282.

²⁰ Leinonen 1960, 311-314.

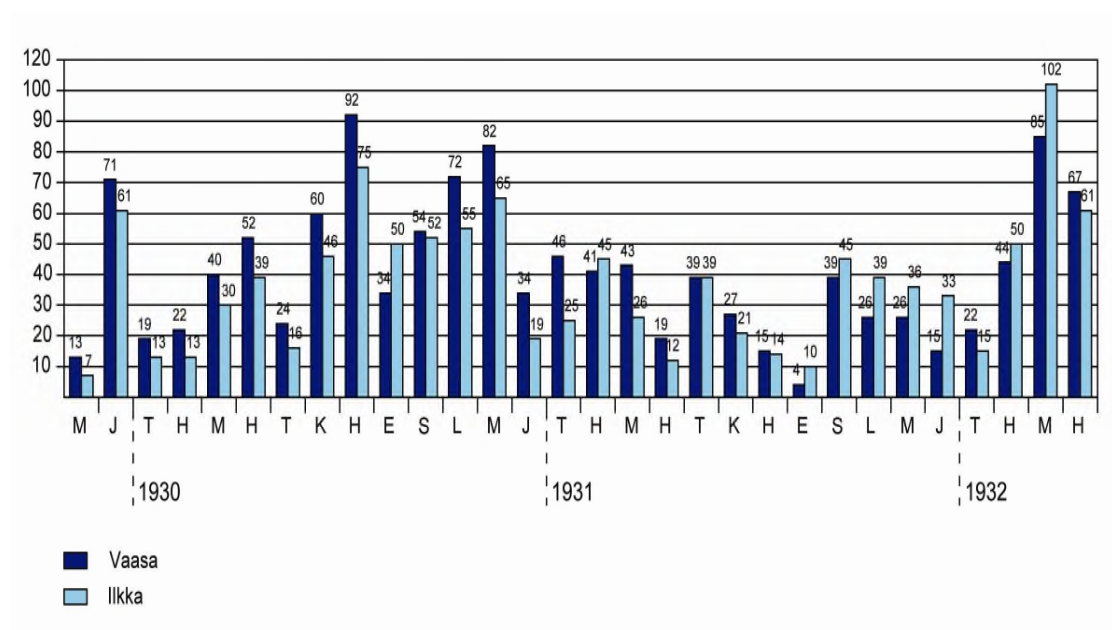
²¹ Leinonen 1956, 91-95.

²² Tommila 1988, 173-175.

²³ Leinonen 1956, 91-95.

Lapuan liike nousi räväkästi lehtien otsikoihin ja siellä se näyttävästi pysyi koko vaikutuskautensa ajan. Lapuan liikkeeseen kuuluivat olennaisena osana näyttävät joukkoesiintymiset ja ne myös herättivät paljon kirjoittelua lehtien sivuilla. Lapuan liike käytti julkisuutta hyväkseen ja rakensi kuvaa yhtenäisestä kansasta, joka nousi kommunismia vastaan. Myös liikkeen vastustajat käyttivät julkisuutta hyväkseen Lapuan liikkeen tavoin. Reijo Perälän mukaan nämä olivat ne syyt miksi Lapuan liikkeestä kirjoitettiin niin paljon.²⁴ Tutkimallani ajalla 1.11.1929 –30.4.1932 *Vaasa*- lehti kirjoitti Lapuan liikkeestä tai siihen erittäin läheisesti liittyvistä asioista 1247 kirjoitusta. Vastaavasti *Ilkka* kirjoitti 1117 kirjoitusta.²⁵

TAULUKKO 1: Vaasan ja Ilkan Lapuan liikkeestä kertovien kirjoitusten lukumäärä 1929 –1932

²⁴ Perälä 1998, 60-61.

²⁵ LIITE 1.

Molempien lehtien tilastoissa on selvästi nähtävissä kirjoituspiikkejä, jolloin Lapuan liike on ollut erityisesti otsikoissa. Ensimmäinen kirjoituspiikki on joulukuussa 1929. Lapualla järjestettiin kommunistien haastejuhlat ja tämän tilaisuuden yhteydessä syntyneissä kahakoissa syntyi kansanliike kommunismia vastaan. Toinen piikki kirjoittelussa näkyy huhtikuussa 1930. Tämä kirjoituspiikki syntyy ns. Työn Äänen kirjapainon tapauksesta. Lapuan liikkeen kannattajat hajottivat kommunistien kirjapainon Vaasassa maaliskuun viimeisinä päivinä. Kesä 1930 oli kokonaisuudessaan Lapuan liikkeen kulta-aikaa, kun katsotaan liikkeestä kirjoitettujen juttujen määrää. Heinäkuussa varsinkin Lapuan liike oli suuressa määrin sekä *Ilkan* että *Vaasan* kirjoitusten aiheina. Heinäkuun alussa tapahtunut talonpoikaismarssi oli suuresti huomion kohteena. Lisäksi kesällä kirjoittelua tuottivat kyyditystapaukset, kommunistilakien käsittely ja hallituskriisi.²⁶

Seuraava kirjoituspiikki on nähtävissä jo lokakuussa ja marraskuussa 1930. Tällöin kirjoittelua tuotti lokakuun puolivälissä tapahtunut presidentti Ståhlbergin kyyditys puolisoineen. Viimeinen selkeä kirjoituspiikki näkyy maaliskuussa 1932. Helmikuun viime päivinä alkanut Mäntsälän kapina on tämän piikin takana.²⁷ Maaliskuun kapinan jälkeen lehdet kirjoittavat huhtikuussa edelleen huomattavan paljon Lapuan liikkeestä ja näissä kirjoituksissa pohditaan erittäin paljon liikkeen merkitystä ja tulevaisuutta. Myöskin huhtikuun melko korkeita kirjoitusmääriä pitää yllä kapinan aiheuttamien oikeudellisten prosessien seuranta. Näiden tilastoista nousevien piikkien lisäksi olen ottanut työväentalojen naulauskampanjan omaksi alaotsikoksi tutkimukseeni, koska naulauskampanja näkyy lehtien sivuilla selkeästi yhtenäisenä Lapuan liikkeeseen liittyvänä tapahtumaketjuna. Tutkimukseni käsittelykappaleiden alaotsikot nousevat esiin siis tilastoista, jotka olen lehdistä tutkimalla laskenut. Peruseriaatteeni Lapuan liikettä

²⁶ LIITE 1.

²⁷ LIITE 1.

koskevien kirjoitusten tilastoinnissa oli se, että kirjoitus on olemassa Lapuan liikkeen vuoksi. Pelkkä Lapuan liikkeen maininta tekstissä ei siis vielä riittänyt syyksi tilastoida kirjoitus. Tilastoitavia lehtikirjoitustyyppejä oli laidasta laitaan. Lapuan liikettä käsiteltiin pakinoissa, uutisissa, mielipidekirjoituksissa, pääkirjoituksissa, artikkeleissa, ilmoituksissa yms.

Perälä esittelee tutkimuksessaan kuusi tilastopiikkiä. Hänen tilastoissaan näkyy selvästi myös vuoden 1931 alun presidentinvaalikampailu. Perälän tutkimuskohteena oli yli kymmenen lehteä ja ainoastaan Suomen Sosiaalidemokraatti-lehden Lapuan liikettä koskevien kirjoitusten(999) määrä yltää lähelle *Ilkan* ja *Vaasan* lukuja. Muut lehdet jäävät huomattavasti jälkeen.²⁸ Tämä tutkimustemme tulosten erilaisuus saattaa johtua siitä, että tutkimani lehdet ovat Lapuan liikkeen kotimaakunnan lehtiä ja siten Etelä-Pohjanmaalle läheisistä asioista kirjoitettiin enemmän kuin muualla Suomessa.

2.PÄÄTOIMITTAJAT JA POLIITTINEN ETELÄ-POHJANMAA

²⁸ Perälä 1998, 60-68.

2.1 Leinonen ja Ikola

Vaasan Jaakoon eli Ikolan Jaakon lehtimiesuraa katsottaessa pidemmälläkin aikavälillä kuin vain tutkimusajanjaksoa katsottaessa on selvää, että kommunismin vastustaminen näytteli suurta osaa hänen elämäkatsomuksessaan ja lehtityöskentelyssään. Tätä tukee myös Ilmari Laukkosen²⁹ kirja *Vaasan Jaakkoo: Tosi Pohjalainen*. Kirjan mukaan Ikolalla oli päätoimittajaurallaan viisi suurta asiaryhmää, jotka olivat hänen erityisen kiinnostuksen ja huolenpidon kohteita. Ikola ajoi kansaneläkejärjestelmän parantamista, poikkiradan rakentamista Vaasasta Pohjanmaan radalle, hän vastusti kieltolakia, kannatti suomen kielen oikeuksia, jonka kohdalla Ikola ottikin usein yhteen ruotsinkielisen lehdistön kanssa sekä myöskin vastusti kommunismia perinpohjaisesti. Joten hänen koko uraansakin katsottaessa kommunismin vastustaminen on ollut hänelle sydäntä lähellä oleva asia. Laukkosen mukaan Ikolan *Vaasa* pyrki tietenkin myös ajamaan lehden taustalla vaikuttavan puolueen asiaa ja agenda. Viimeisinä elinvuosinaan Ikola kirjoitti julkaisematta jääneen pakinan, jossa hän kertoi halunneensa aina pitää kotimaakuntansa, isänmaan ja suomalaisuuden puolta.³⁰

Mestariapakinoitsijaksi Ikola kasvoi hiljalleen harjoituksen kautta. Ennen *Vaasa*-lehden pestiään hän kirjoitteli erilaisiin pilalehtiin leikkimielisiä kirjoituksia eri nimimerkeillä. *Vaasa*-lehdessä Jaakoon *Oottako kuullu* -murrepakinat saivat alkunsa jo Ikolan *Vaasan*-uran alkutaipaleella. Tuolloin murrepakinoita pidettiin usein rahvaanomaisina, eikä eri murteita painetussa tekstissä juurikaan arvostettu. Hiljalleen *Vaasan* lukijakunta murrepakinoihin kuitenkin tottui ja vuoteen 1931 mennessä *Oottako kuullu* -pakinoita oli

²⁹ Laukkonen toimi Vaasan päätoimittajana vuosina 1951-80.

³⁰ Laukkonen 1993, 74.

kertynyt jo yli tuhat, minkä lisäksi tulivat vielä *Jaakkoo seliittää*-pakinat, joita hän kirjoitteli eduskuntavuosinaan. Laukkosen mukaan Ikola kuvaa pakinoitsijan luonnettaan osuvasti: “*“On kai syntymästä tuos toises silmäs sellasta vikaa, jotta se näköö sen koomillisen puolen silloonkin kun ei saisi...Mutta toises silmäs ei oo vikaa. Se on terve ja tuima, se koittaa kattua vakavasti ja järkevästi maailmaa.”*”³¹ Asiallisia artikkeleita Ikola ei mielellään kirjoittanut, vaan hänen kokemuksensa mukaan huumoripitoiset murrepakinat upposivat lukijakuntaan paremmin.³²

Artturi Leinonen puolestaan oli härmäläinen kansakoulunopettaja, joka valitsi nuoruudessaan toisenlaisen elämäntien itselleen kuin Ylihärmässä puukkojunkkariperinteinen ja juopotteluineen oli monelle tuolloin varattuna. Leinonen suuntautui nuorisoseuraliikkeeseen ja siellä innostui edelleen lukemisesta, näyttelemisestä ja myös kirjoittamisesta. Nuorisoseurajärjestön päälehdessä *Pyrkijästä* tuli Leinoselle tärkeä virstanpylväs hänen urallaan. Tämä oli alku kohti hänen suuntautumistaan kohti Ilkkaa ja päätoimittajuutta, sillä *Pyrkijää* toimitti Maalaisliiton ja nuorisetoiminnan oppi-isä Santeri Alkio, jonka kanssa Leinonen näinä vuosi 1912–1914 ystävystyi. Leinonen uskoi hyvin vahvasti sivistykseen ja hän korosti ihmisen itsekasvatuksen tärkeyttä ja sitä myöten esimerkiksi yleiset kirjastot saivat häneltä suurta kannatusta.³³

Osallistumalla jääkäriliikkeeseen värväystoimintamiehenä tuolloin jo perheellinen Leinonen joutui kiinni toiminnastaan toukokuussa 1916 ja hänet tuomittiin vankilaan. Vaasan lääninvankilan kautta hänet siirrettiin Siperiaan, josta hän palasi Ylihärmään

³¹ Laukkonen 1993, 57..

³² Laukkonen 1993, 54-57.

³³ Mikkilä 2000, 19-26.

9.4.1917. Suomen sisällissotaan Leinonen osallistui pääasiassa esikuntatehtävissä ja Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntien piirin päällikkönä. Hän kuitenkin janoi myös rintamakokemusta ja osallistui Tampereen ja Viipurin taisteluihin. Näiden kokemusten ja sodan loppuvaiheen summittaisten kostoteloitusten myötä Leinonen näki vapaussodan muuttuvan kansalaissodaksi ja Seinäjoella hän yrittikin suojeluskuntapiirin päällikkönä estää mielivaltaisia teloituksia Seinäjoen vankileirillä. Kirjallista osaamistaan hän piti yllä sodan aikana propagandalehti Valkoisessa Suomessa.³⁴

Selkeän siirtymän kohti tulevia kirjallisia tehtäviä Leinonen sai toimiessaan suojeluskunnan valistusohjaajana. Hän toimi toimitussihteerinä Nuijasoturi-lehdessä, jossa hän jatkoi ihannettaan sivistää kansaa ja varoitteli ihmisiä kommunismin vaarasta. Tulevan tehokkaan pakinoitsijan roolinsa Leinonen myös omaksui vuosina 1924-1929 kyseisessä lehdessä Aapo Apilamäki -nimimerkillä. Samoihin aikoihin Leinonen halusi kansakoulunopettajan ja perheen ohella keskittyä myös kirjailijan ammattiin. Jo 1920-luvulla Leinonen julkaisi monia teoksia. Kuitenkin vuonna 1929 heinäkuussa ystävänsä ja oppi-isänsä Santeri Alkion sairastelujen myötä Leinonen otti vastaan Alkion tarjoaman työpaikan Ilkassa ja muutti perheineen Vaasaan.³⁵

Timo Mikkilän *Pohjanmaan patriootti* -kirjan mukaan Artturi Leinosen suurin kunnianhimo ja pyrky kohdistui kirjailijanuraan, mutta lievittääkseen tätä pyrkyä Leinonen kirjoitti *Ilkkaan* pakinoita lukuisilla nimimerkeillä. Leinosen tunnettuja nimimerkkejä lehdessä olivat Unilukkari, Jusu, Ritva Pihlaja, Eerikki ja Karhuvainion Esa. Karhuvainion Esa luotiin Mikkilän mukaan vastaliikkeenä *Vaasan Jaakoon* suosituille murrepakinalle *Vaasa*-lehdessä. Kyse oli levikkikilpailusta. Kuten *Jaakkoo*

³⁴ Mikkilä 2000, 31-37.

³⁵ Mikkilä 2000, 46-62.

myös Esa pakinoi pohjanmaan murteella. *Esa* kuvailtiin kylänsä viisaimpana miehenä ja Leinonen koristi pakinahahmonsa maalaisuutta. Täten pakinahahmo oli *Ilkan* keskivertolukijalle samanarvoinen ja vaikka oli myös herastuomari, niin ei missään nimessä herra. Lukijakuntaansa pakinahahmo lähestyi paljon tutuilla aiheilla, kuten maataloudella, mutta *Esa* otti kantaa myös politiikkaan, kuten tutkimuksessani olen hedelmällisesti myös saanut havaita.³⁶

2.2.Oikeiston maakunta

Lapuan liikkeen synnyinmaakunta ja ehkä vahvin tukialue Etelä-Pohjanmaa on Mikkilän mukaan ollut konservatiivisinta seutua Suomessa koko 1900-luvun. Tämän konservatiivisuuden syyt selittyvät alueen sosiaalisella ja taloudellisella rakenteella. Etelä-Pohjanmaahan ei päässyt 1800-luvulla alkanut metsäteollisuuden nousukaan vaikuttamaan, koska alueen puusto ei tarjonnut tarpeeksi resursseja metsäteollisuuden tarpeisiin. Tästä syystä alueelle ei tuolloin muodostunut teollisuutta juurikaan eikä sitä myöten teollisuusväkeäkään. Alueen tärkeimpänä elinkeinona pysyi pitkään maatalous. Maataloudessa Etelä-Pohjanmaa erottui monista Suomen alueista tasaisesti jakautuneella maanomistuksellaan. Suurtiloja alueella oli vähän ja maatilat olivat enimmäkseen itsenäisiä ja keskikokoisia. Suurtilojen vähäisyydestä johtuen alueella ei myöskään tarvittu suurta maatyöväkeä. Lisäksi torppia oli vähän ja nekin olivat usein sukulaistiloja. Tämän on tulkittu johtaneen vähäisiin sosiaalisiin ja taloudellisiin eroihin, joka taas taas piti ihmiset tyytyväisinä asemaansa sekä myöskin lisäsi alueen konservatiivisuutta. Suurten ristiriitojen puute vaikutti myös siihen, että sosialismi ei saavuttanut suurta suosiota Etelä-Pohjanmaalla. Mikkilän mukaan yhdenvertaisuuden vuoksi painetta

³⁶ Mikkilä 2000, 70-72.

muutoksille ei juurikaan ollut, kun taas toisaalta haluttiin vahvasti säilyttää vallitseva tilanne.³⁷

Etelä-Pohjanmaa oli *Vaasan* ja *Ilkan* sekä myös Kokoomuksen ja Maalaisliiton taistelutanner levikistä ja äänistä. Sosialismi ei nauttinut Pohjanmaalla kovinkaan vahvaa kannatusta, koska alueelle ei tuossa vaiheessa ollut syntynyt teollisuutta suuressa kaavassa. Talonpoikainen väestö tavallaan liittoutui ulkopuolisia vastaan ja ulkopuolisina nähtiin varsinkin Helsingin herrat. Lisäksi Alkion Maalaisliitto, nuorisoseuraliike ja uskonnolliset herätysliikkeet johdattivat sosialistien potentiaalista kannattajakuntaa poliittiseen keskustaan. Vuoden 1918 sisällisodan seurauksena Etelä-Pohjanmaa liitettiin hyvin vahvasti oikeistolaiseksi maakunnaksi. 1920-luvulla Kokoomus oli häviämässä kovaa vauhtia kannatustaan Suomessa sekä maakunnassa ja Maalaisliitto oli kaukana kannatusluvuissa Kokoomuksen edellä. Vuoden 1930 vaaleissa oikeistoaallon myötä myös Kokoomuksen kannatus sai uutta nostetta. Kokoomuksen vahvuuksia alueella ja Suomessa olivat vahva lehdistö. Kokoomuksella oli suurempi puoluelehdistö kuin muilla puolueilla.³⁸ Leinonen ja Ikola päätoimittajina yrittivät tietenkin puolueidensa edustajina nostaa niiden kannatusta maakunnassaan mahdollisimman korkealle lehtiensä avulla.

Valtakunnallisesti katsottuna Etelä-Pohjanmaa osallistui päivänpolitiikkaan aktiivisesti myös sisällissodan jälkeen. 1920-luvulla Suomen työmailla kuohui suuresti. Ammattiyhdistysliike oli pääosin kommunistien hallussa ja 1920-luvulla käytiin monia suuria työtaisteluita, jotka politisoituivat voimakkaasti ja näitä avustettiin myös Neuvostoliiton toimesta. Kommunistien tarkoituksena oli murtaa Suomen ylivoimaa

³⁷ Mikkilä 2000, 63.

³⁸ Mikkilä 2000, 63-65.

kansainvälisillä puutavaramarkkinoilla ja vaikeuttaa työtaisteluilla esimerkiksi Suomen tilaamien sukellusveneiden rakentamista. Tämän seurauksena suomalainen oikeisto ja työnantajapuoli ei pitänyt kommunistijohtoista ammattiyhdistysliikettä neuvottelukumppanina. Tässä tilanteessa oikeiston toimesta syntyi Martti Pihkalan organisoitu rikkurijärjestö Vientirauha. Vientirauhan lakonmurtajat olivat isolta osaltaan eteläpohjalaisia miehiä ja tämän eteläpohjalaisen rikkurikaartin johdossa oli muuan Vihtori Kosola. Juha Siltalan *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*-kirjan mukaan esimerkiksi suuren satamalakon (2.6.1928–16.4.1929) lakonmurtajista 63% oli eteläpohjalaisia. Tämä organisoitu lakonmurtamistoiminta piti Siltalan mukaan yllä sisällissodan henkeä yllä valkoisessa Suomessa. Hänen mukaansa Lapuan liike oli siten tavallaan hengeltään ja toimintavoiltaan jo käynnissä työmailla. Ulkoparlamentaarinen oikeisto oli siirtynyt 1920-luvulla puolustuksesta hyökkäykseen ja oikeistolaisen kommunisminvastaisen liikkeen synty juuri Etelä-Pohjanmaalla oli looginen jatkumo aikaisemmille tapahtumille.³⁹

.

3.LAPUAN LIIKKEEN ALKUVAIHEET JA RADIKALISOITUMINEN MAAKUNTALEHDISSÄ

3.1. Punapaitakahakka ja kommunisminvastaiset kansalaiskokoukset

Lapuan työväentalolla järjestettiin 23–24.11.1929 vasemmistonuorten ns. haastejuhlat. Juhlaan saapui nuoria ympäri Vaasan lääniä. Juhlat järjestettiin “valkoisen Suomen” ydinalueella. Vasemmistonuorten tarkoituksena oli suorittaa Kominternin kongressin suosittamaa näyttävää toimintaa. Juhlat herättivät pahennusta Lapualla jo etukäteen.

³⁹ Siltala 1985, 43-53.

Kaupungilla oli näkynyt paaluilmoituksia, jotka olivat uskonnonvastaisuudellaan kiihoittaneet paikallisten mieliä jo etukäteen. Myöskin Tapio Huttulan *Nauloilla laadittu laki* -kirjan mukaan seinäilmoitukset olivat aiheuttaneet paljon pahaa verta ennen tapahtumia, Lapuan yhteiskoulun oppilaat olivat repineet niitä irti seinistä ja Kosolan makasiinin seinäänkin oli naulattu ilmoitus, jossa esiintyi punapaitoja, sirppi ja vasara. Paikalliset olivat sitä mieltä, että juhlien oli tarkoitus provosoida punaisine paitoineen ja uskonnonvastaisine ohjelmineen.⁴⁰

Lapualaiset estivät juhlien pitämisen ja tämän yhteydessä syntyi tappelunnujakoita vasemmistonuorten ja paikallisen väestön välillä. Juhlien ensimmäisenä iltana sisään pujahtaneet lapualaiset koulupojat pamauttivat koulussa valmistamansa rikkivetypommit ja ryhtyivät repimään punapaitoja esiintyjien yltä. Tämän seurauksena viranomaiset keskeyttivät illanvieton työväentalolla. Seuraavana päivänä sunnuntaina 24.11 työväentalolle marssi tuhatpäinen väkijoukko Vihtori Kosolan johdolla, joka lopettikin juhlat, määräsi punaiset paidat riisuttaviksi ja kokousväki poistettiin kaupungista, osin väkivalloin, osin rauhallisesti. Tapahtuman seurauksena järjestettiin Lapualla joulukuun 1. päivänä maakunnallinen kansalaiskokous kommunistien yltyvää kiihotustoimintaa vastaan. Kokouksen yksi alullepanija oli Ilkan tuleva päätoimittaja Artturi Leinonen. Leinosen kutsui kokousta hoitamaan entinen Vientirauhan mies, Kustaa Tiitu, joka oli Lapuan johtavia maalaisliitolaista. Tästä syntyi lukuisia vastaavia kommunismin vastaisia kokouksia ympäri maata ja tämä prosessi synnytti Lapuan liikkeen. Kokouksissa laadittiin kommunismin vastaisia ponsia, joissa vaadittiin hallitukselta toimia kommunisteja vastaan. Lapualla järjestetyn kokouksen lähetystö toimitti nämä ponnet hallituksen tietoon 6.12.1929.⁴¹

⁴⁰ Siltala 1985, 52-56; Huttula 2000, 56.

⁴¹ Siltala 1985, 52-56.

”Kommunistien uhitteleva esiintyminen aiheuttanut vakavia tapahtumia Lapualla. Lapualaiset panneet vastalauseensa punapaitojen Lapualle tunkeutumista vastaan. Ensi sunnuntaina kokoontuu Etelä-Pohjanmaan kansa Lapualla lausumaan mielipiteensä kommunistien esiintymisestä”. ⁴² Näin kirjoitti *Vaasa* isoin otsikoin uutisessaan 26.11.1929. Seuraavan päivän artikkelissa *Vaasa* kertoi, että kaikki teot eivät olleet harkittuja. Kuitenkin *Vaasa* ymmärsi tekoja, koska mielet olivat kiihtyneitä ja tekojen tarkoitus oli hyvä. *Vaasan* mukaan harkintaa ei voi vaatiakaan, koska kommunistien käyttäytyminen oli uhittelevaa. Kommunistit olivat *Vaasan* mukaan yhteiskunnan vihollisia ja siksi myös laittomat keinot olivat sallittuja: *”Jos valtiotalta ei sitä ehkäise, tehdään se omin voimin.”* Artikkelissa täten myös uhkaillaan lain ottamisella omiin käsiin⁴³

Ilmari Laukkosen *Vaasan Jaakkoo* -kirjan mukaan Ikola on ollut Lapuan tapahtumista innoissaan ja että hän on kovasti tapahtumia hehkuttanut myös Kokoomuksen eduskuntaryhmän kokouksissa. Jo tässä vaiheessa Ikola kirjoittaa Laukkosen mukaan päiväkirjassaan tasavallan suojelusta, josta myöhemmin tehdäänkin kommunistien vastainen lakipykälä ja joka myöhemmin käy kohtalokkaaksi myös Lapuan liikkeelle. Päiväkirjassaan Ikola kertoo Laukkosen mukaan kokoomusväen olleen tapahtumista innoissaan ja että tässä tilanteessa tasavallan suojelulain varjolla on hyvä ratsastaa kohti monarkkista yksinvaltaa. Laukkosen mukaan Ikola oli loppujen lopuksi hallintomuotokysymyksessä vuonna 1918 kannattanut tasavaltaa, mutta myöhemmin sisäpoliittisten riitaisuuksien myötä olisi kuitenkin kääntynyt kannattamaan

⁴² Vaasa 26.11.1929 Kommunistien uhitteleva esiintyminen aiheuttanut vakavia tapahtumia Lapualla.

⁴³ Vaasa 27.11.1929 Raitista ilmaa.

kuningasta.⁴⁴Sama vahvan hallinnon ja johtajan kaipuu näkyy mielestäni Ikolan *Vaasassa* Lapuan liikkeen myöhemmissäkin vaiheissa.

Päivää ennen kovasti odotettua Lapuan maakunnallista kansalaiskokousta Vaasassa julkaistiin lukuisia kirjoituksia ikään kuin tulevan kokouksen isänmaallisen ja kommunisminvastaisen hengen pönkittämiseksi. Lehdessä kirjoitetaan uhittelevasti: ”Tiedetään, ettei Etelä-Pohjanmaan kansa turhia puhu ja tiedetään myöskin, että mitä se vaatii, se vaatimus on täytettävä.” Lapualaisille annetaan jo tässä vaiheessa myös tunnustusta tästä isänmaallisesta kansannoususta. Nimimerkki ”Ei-Lapualaanen” hehkuttaa lapualaisten toimintaa ja vaatii kommunisteja käyttäytymään Suomessa maan tapojen mukaisesti tai sitten tulee poistua maasta. Myös vapaussodan saavutuksiin vedotaan lehdessä tunteikkaasti; ”Ei ole kansallistunteemme arvon mukaista, että raskailla veriuhereilla saavutettu itsenäisyytemme tehdään pilkan alaiseksi ryssän kätyrien toimesta. Valkoinen armeija on olemassa, sen henki vielä elää.” Eräässä lehden saman päivän mielipidekirjoituksessa pelotellaan myös kommunistien uuden kapinan mahdollisuudella. Nimimerkki ”Vanha suupohjalainen” harmittelee nykypäivän menoa, jossa jälleen täytyy porvarin sietää punaisten uhittelua, mutta onneksi Lapua näyttää taas latua. Kirjoituksen mukaan koko kansan on noustava yhtenä miehenä kommunismia vastaan, jos ei haluta uudestaan kokea kapinavuosia.⁴⁵

Vastaavasti *Ilkka* aloitti uutisoimisensa Lapuan tapahtumista päivää ennen kuin *Vaasa* otsikolla ”*Punapaitoja Lapualla*”. Jutun mukaan kommunistit olivat ärsyttäneet lapualaisia ja lapualaiset olivat siitä johtuen vain ”*hiukan*” toimineet. Seuraavana päivän

⁴⁴ Laukkonen 1993, 78-79.

⁴⁵ Vaasa 30.11.1929 Lapuan huomien kokous; Lapuan päivä; Tunnustus Lapualaisille; Lapuan laki.

lehdessä 27.11 ”Karhuvainion Esa” eli Artturi Leinonen pakinoi humoristiseen pohjalaistyyliinsä Lapuan tapahtumista. Leinosen luoma pakinahahmo ”Esa” oli jutun mukaan käynyt Lapualla jo ennen paitojen repimisiä ja keskustellut lapualaisten kanssa tunnelmista ennen kommunistien kokousta.

No jo pirhanaa, mä sanoon, että nuot viheliäiset saavat tehdä aina vain mitä hyvänsä. Eikö täällä Lapuallakaan saa niiltä olla rauhassa! - Siinä sattuu olemahan yksi lapualaane joka sanoi, että kyllä nuot pikku pojat ovat luvannehet käydä niitä käskemäs kotiansa. Jos he sitten totteloovat, se on eri asia. Mutta siinä oli toinen mies joka tuumas, että mitäpä niillen voidahan kun niillä on laillinen oikeus kokoontua. Saavatpa ne istua eduskunnaskin muiden ihmisten joukos ja tehdä lakiakin, aivankuin kunnialliset ihmisetkin. Niin että meeppäs niitä nenällen näppimähän, niin satsin saat että paukahtaa.

Mutta se toinen tuumas, että kun ne kerran ei mitään muuta meinaa, eikä yritä kun panna taas hulinaksi ja kuljettaa ryssä tänne ja hävittää koko maa ja sukukunta ja rutsata kirkot ja häväystä haudat, niin ei sellasilla saa täälä Lapualla olla laillisia oikeuksia puhua mitään. Kyllä ne pikku pojat saa pyytää että ne lähtis pois. Korjasti vain. Lapualaasehen tapahan.⁴⁶

Leinonen pakinassaan luo kuvaa laittomista ja rikollisista kommunisteista, joita jostain kumman syystä yhteiskunnan lait kuitenkin suojelevat. Pakinan mukaan kommunistien teot ja tavoitteet ovat kuitenkin niin suuressa ristiriidassa suomalaisen kristillisen yhteiskuntajärjestyksen kanssa, että lain rikkominen kommunisteja vastaan on hyväksyttävää. Kirjoituksessa Lapua kuvataan paikkana, jossa lainauksessa

⁴⁶ Ilkka 25.11.1929 Punapaitoja Lapualla, Ilkka 27.11 Karhuvainion Esa on sattumalta käynyt Lapualla.

kuvatunlainen jumalaton käyttäytyminen on erityisen väärin. Mielestäni Leinonen kuvaa täten kommunistien olevan todellisia syypäitä Lapualla tapahtuneisiin levottomuuksiin.

Pakinassa kuvaillaan Lapuan tapahtumia sivullisen silminnäkijän ”Esa” havaintojen mukaan. Hänen mukaansa lapualaiset ”*pikku pojat*” ja ”*pojankluput*” käsittelivät punapaitaisia kommunistinuoria. ”*Ja kyllä siältä kuuluu pitkin kenttää samallaasta pikkuusta – ei se nyt mälytööntä ollu!*” Väkivallantekoja ja ilkivaltaa Leinonen kuvaa vähättelevästi ja kommunistinuoria syypäiksi näihin tekoihin, tekstissä hän käyttää lyömisestä esimerkiksi sanoja kuten ”*tissahdus,*” ”*nykääsy hipposasti*” ja ”*annettiin vai vähä lihalla lihalle*”. Pakinassa myös pohditaan, että ovatko tällaiset teot oikein. Leinonen ymmärtää lapualaisia, hän on jo kauan pelännyt, että tällaisia levottomuuksia tulee vielä tapahtumaan. ”*Kun aikansa pakottaa niin viimeen puhkee!*” Kirjoituksen mukaan mikään laillinen keino ei ole pysäyttänyt kommunistien laittomuuksia. Leinonen kehottaa jutun lopussa kaikkia Lapualle suureen kokoukseen, jossa pohditaan, että mitä näille asioille pitäisi tehdä. ”*Lapualaasilta loppui ensin kärsivällisyys.*” ”*Jotakin on tehtävä!*”⁴⁷ Ilkan ensireaktiot Lapuan tapahtumiin vaikuttavat hyvin innostuneilta ja tyytyväisiltä siihen, että vihdoinkin tapahtuu jotain suurta, joka saa kommunistien toiminnan aisoihin. Väkivaltaa vähätellään ja syyt levottomuuksista vieritetään kommunistien provosoivan käyttäytymisen aiheuttamiseksi. Väärässä paikassa väärään aikaan ja itse kerjäsitte ovat mielestäni hyviä sanontoja kuvaamaan sitä asennetta, joka lehdestä huokuu.

Vaasan ja *Ilkan* kirjoittelu jatkui hyvin samanlaisena koko viikon. Molemmat syyttivät Lapuan levottomuuksista kommunisteja ja kirjoituksissaan vaativat tekoja kommunismia

47

Ilkka 27.11 Karhuvainion Esa on sattumalta käynyt Lapualla.

vastaan. Lisäksi lehdet mainostivat kovasti tulevan viikonlopun Lapualla pidettävää kommunisminvastaista kokousta.⁴⁸

Joulukuun 1. päivänä järjestetystä kokouksesta *Ilkka* uutisoi mahtipontiseen tyyliin; ”Maakunnan ääni kajahti mahtavana Lapualla”.⁴⁹ Uutinen selostaa kokouksen tapahtumia suhteellisen neutraalisti. Saman päivän artikkelissa *Ilkka* ottaa kantaa kokouksen päätöksiin ja kannanotoissaan *Ilkka* kertoo olevansa täysin samaa mieltä kokouksen kommunisminvastaisten ponsien kanssa.⁵⁰ *Vaasa* etenee samaan tyyliin kuin *Ilkka* kirjoituksissaan. Uutisoinnissaan *Vaasa* ei ota kantaa kuin otsikolla. Varsinainen kannanotto kokoukseen tulee artikkelissa, jossa *Vaasa* vaatii kokouksen tapaan kommunistien toiminnan kaikkinaista lopettamista tai muuten ”*valtiovalta toimettomana pysyessään voi menettää itsenäisen otteen tilanteen hallitsemisessa.*”⁵¹

Kokonaisuudessaan Lapuan tapahtumat ja sitä seuranneet kansalaiskokoukset saivat hyvin samanlaisen asennelatauksen *Ilkan* ja *Vaasan* kirjoituksissa. Kumpikin tuomitsi kommunistit syypäiksi levottomuuksiin, vaativat kommunismin poistamista ja hyväksyivät vähätellen lapualaisten teot kommunisteja vastaan. Eli kummatkin lehdet hyvin suoranaisesti tukivat Lapuan kansalaiskokouksen ponsia ja vaatimuksia. *Vaasa*,

48 Vaasa 26-30.11.1929; Ilkka 25-30.11.1929.

49 Ilkka 2.12.1929 Maakunnan ääni kajahti mahtavana Lapualla.

50 Ilkka 2.12.1929 Maakunnan ääni.

51 Vaasa 2.12.1929 Kommunismille on lopultakin pantava jyrkkä sulku, kuuluu tuhansien kansalaisten vaatimus yli maan; Vaasa 2.12.1929 Sana on sanottu.

Ilkka ja Lapualta alkanut oikeistoliikehdintä olivat tässä vaiheessa selkeästi yhteisessä rintamassa.

3.2. Työn Äänen tapaus

Lapualla pidettiin 15.–16.1930 päivä maaliskuuta niin sanottu Lapuan toinen kokous. Kokouksessa perustettiin Suomen Lukko -niminen kommunisminvastainen järjestö ja järjestön puheenjohtajaksi tuli *Ilkan* Artturi Leinonen. Suomen Lukon valtuuskunnan 32-miehinen jäsenistö oli suurelta osaltaan maltillista linjaa edustavia henkilöitä. Kokouksessa ilmeni paljon myös suoran toiminnan vaatimuksia, mutta nämä onnistuttiin pitämään poissa kokouksen ponsista. Samaan aikaan kommunisminvastainen lainsäädäntö ei edennyt ja tämä loi myös lisää turhautumista.⁵² Maaliskuun 28. päivänä suoraa toimintaa kannattaneet miehet hajottivat Vaasassa kommunistisen Työn Ääni -lehden painon.⁵³ Tämän rikoksen seurauksena pidettiin oikeudenkäyntejä, joiden yhteydessä sattui levottomuuksia. Kesäkuun 4. päivänä Vaasassa pidettyyn oikeudenistuntoon saapui noin 2000 miestä autokaravaanissa. Oikeustalon edessä syntyi kahakka, jonka yhteydessä kommunisteja pahoinpideltiin. Työn Äänen asianajaja Asser Salo riistettiin maaherran käsistä ja kyyditettiin Viitasaarelle.⁵⁴

Erityisesti kommunistien lehtiin kohdistuneen painovapauslain muutoksen kaatuminen Maalaisliiton johtamassa eduskunnassa sai aikaan mielialoja, jotka johtivat Työn Ääni -lehden painon sabotointiin ja rikkomiseen. Laukkosen *Vaasan Jaakkoo* -kirjan ja

⁵² Siltala 1985, 63-67.

⁵³ Siltala 1985, 68-69.

⁵⁴ Perälä 1998, 94-97.

Mikkilän Leinosesta kertovan *Pohjanmaan patriootti* -kirjan mukaan kummatkin sekä Leinonen että Ikola saivat kuulla suunnitelmista hajottaa kirjapaino jo ennen tapahtumia. Ikola oli kehottanut suunnittelijoita lopettamaan asian harkitseminen ja Leinonen oli samoin Vihtori Kosolan ja Maalaisliiton Kustaa Tiitun kanssa sopinut, että suunnitelmista luovuttaisiin.⁵⁵

Työn Äänen kirjapainon hajottaminen ja sitä seuranneet oikeudenkäyntilevottomuudet olivat ensimmäinen raju terroriteko Lapuan liikkeen toimesta ja toi mukanaan väkivallan niihin keinoihin, joilla liike vastusti kommunismia. Lisäksi nämä laittomuudet saivat monet maalaisliittolaiset vastustamaan Lapuan liikettä tai ainakin vähintään olemaan varpaillaan liikkeen suhteen. Esimerkiksi pääministeri Kallio alkoi vastustamaan liikettä ja Maalaisliiton johtajan mukana tuli myös *Ilkan* päätoimittajan Leinosen kulkea, vaikka Mikkilän mukaan asia olikin Leinoselle vaikea, sillä entisten jääkäriaktivistiystävien seuraaminen tai ainakin ymmärtäminen olisi ollut Leinoselle sydämenasia, mutta järki kehotti seuraamaan laillisuuslinjaa, joka samalla oli myös hänen puolueensa linja asiassa.⁵⁶

Vaasa epäilee ensireaktiossaan painon hajotuksesta, että kommunistit ovat saattaneet itse lavastaa teon. Lehti pitää kuitenkin myös mahdollisena että teko olisi joidenkin henkilöiden ”oma-aloitteinen” teko. *Vaasa* epäilee myös, että teon tekijät ovat olleet pettyneitä eduskunnan ja hallituksen toimiin kommunismia vastaan. Täten lehden mukaan on mahdollista, että teolla on jotain sukulaisuutta Lapuan liikkeen kanssa. Kuitenkin lehti puolustellen korostaa, että tuomittaessa tekoa on aina otettava huomioon

⁵⁵ Laukkonen 1993, 86-87; Mikkilä 2000, 84-85.

⁵⁶ Mikkilä 2000, 85-86.

tekoon johtaneet taustat.⁵⁷ *Ilkka* kirjoittaa katkeraan sävyyn pääkirjoituksessaan, että kommunismin maltilliset vastustajat saivat paljon hyvää aikaan Lapuan toisessa kokouksessa. Kokouksessa esiintyneet suoraan toimintaa vaatineet miehet ovat *Ilkan* epäilyn kohteena. Pääkirjoituksessaan *Ilkka* painottaa vahvasti laillisuutta uskoen syvästi, että tällainen laiton toiminta ei tule Suomessa onnistumaan.⁵⁸

Vaasa asettuu myös myöhemmissä kirjoituksissaan ymmärtämään näitä tekoja. Huhtikuun 1.päivän pääkirjoituksessa vieritetään syytä edelleen valtiovallan suuntaan, että jos asiat olisi hoidettu valtiovallan puolelta kunnolla, niin tuskinpa kukaan ”lyhytnäköinenkään” olisi ryhtynyt tekemään mitään tällaista.⁵⁹ Myöskin *Vaasan Veräjältä*-kolumni ottaa selkeästi ymmärtävän ja jopa näitä terroritekoja ihailevan kannan. Kolumnin mukaan on olemassa ”*Toisella puolen esivallan säilä, joka tukahduttaa ja rankaisee, toisella puolen kansalaisten vakavan tahdon säilä, joka pyrkii poistamaan maan vapautta uhkaavan myyräntyön silläkin uhalla, että se silloin tulisi tehneeksi laittoman teon.*”⁶⁰ Kirjoituksen mukaan eteläpohjalaisten miesten teko on suuri uhraus.

Ikola kirjoittaa puolestaan hieman myös laillisuusnäkökulmasta sekä myöskin tekoja ymmärtävältä kannalta *Jaakkoo seliittää* -pakinoissaan. Ikolan mukaan Työn Äänen tapahtumat olivat ”*vikatikki*”, koska kommunistit saavat eduskunnassa ja muuallakin hyvän syyn ”*akiteerauksehen*” Pakinan mukaan lakia tulisi silti noudattaa ”*vaikkei kaikki täs maailmas oookkaa niin kuin kukin itte tykönänsä tykkää*”, niin silti siitä huolimatta ei

⁵⁷ Vaasa 29.3.1930 Se teko.

⁵⁸ Ilkka 29.3.1930 Päät kylmiksi!

⁵⁹ Vaasa 1.4.1930 Välikysymykset.

⁶⁰ Vaasa 4.4.1930 Veräjältä.

saisi käyttää oman käden oikeutta, vaikka kuinka olisi oikealla asialla. Ikolan mukaan kaikkien omaisuutta suojaa kuitenkin laki.⁶¹ Seuraavan päivän lehdessä Ikola paheksuu Maalaisliiton ja *Ilkan* toimintaa asiassa. Pakinassa syytetään maalaisliittolaisia puoluepolitiikoinnista ja käsien pesusta tapauksen yhteydessä. Hänen mukaansa Työn Äänen tapauksen tekijöinä ovat olleet pieni miesjoukko, joka on toiminut omin valtuuksin, ilman minkään kommunistinvastaisen kansankokouksen valtuutusta. Pakina kehottaakin pysymään yhteisessä kommunistinvastaisessa rintamassa, eikä saisi antaa puoluepolitiikoinnin pilata asiaa.⁶²

Ilkassa 1.4. puolestaan puolustetaan hallitusta, joka kuten aiemmin mainittua oli tuohon aikaan maalaisliittolainen. Pääkirjoituksen mukaan laillisella järjestyksellä on ollut aina lopullinen voitto ja että on varottava fasistista tietä, joka tuottaisi Suomelle “kaksoiskirouksen” kommunismin kera. *Ilkan* mukaan hallituksella on olemassa käytössään vain lailliset keinot ja siten ihmetystä herättää hallituksen saamaa kritiikki, jota ilmenee monelta puolelta.⁶³ Saman päivän lehdessä puolustetaan kommunistinvastaista kansanliikettä ja kaadetaan syy näihin laittomiin tekoihin kommunistien omaksi syyksi. Kirjoituksen mukaan kommunistit ovat puheillaan ja teoillaan synnyttäneet liikkeen liepeille oma-aloitteisuutta kommunisteja vastaan. Näistä laittomuuksista ei voi syyttää Suomen Lukon johtamaa voimakasta kansanliikettä, joka seuraa laillisuuden tietä. Huhtikuun 5.:nnen päivän pääkirjoituksessa *Ilkka* paaluttaa lehden linjaa suhteessa Lapuan liikkeeseen. Kirjoituksen mukaan kommunismi on tarkoitus hävittää laillisin keinoin. Hurmahenkisyyden jatkoon kommunismin hävittämisessä pääkirjoitus ei usko. Uusiin laittomuuksiin ei uskota. Maalaisliiton tulee

⁶¹ Vaasa 7.4.1930 Jaakkoo seliittää.

⁶² Vaasa 8.4.1930 Jaakkoo seliittää.

⁶³ Ilkka 1.4.1930 Arvonantoa hallitukselle, kunniata maan laeille.

Ilkan mukaan olla Lapuan liikkeessä mukana, kun se vain ajaa kansanvaltaisia pyrkimyksiä, sillä taistelu kommunismia vastaan on myös Suomen talonpojan etu.⁶⁴

Ilkan kirjoituksissa Lapuan liikkeen julkisuus näyttäytyy hieman erilaisena kuin *Vaasan* teksteissä. *Ilkan* teksteissä painottuvat oman puolueen hallituksen puolustaminen, laillisuusvaatimukset ja valistustyön korostaminen keinona vastustaa kommunismia. Lapuan liike ja kommunismin vastustaminen nähdään tärkeinä, mutta varoitellaan samalla myös ajautumista vääriin, laittomiin keinoihin tavoitteiden saavuttamisessa. *Vaasa* puolestaan ymmärtää enemmän näitä laittomuuksia, toki myös muistuttaa laillisuudesta. Kummatkin lehdet tuovat esiin tässä vaiheessa ns. lievemiesteorian⁶⁵, jossa muistutetaan Lapuan liikkeen hyvistä tarkoituspäristä kaataen kaikki pahimmat laittomat teot liikkeen liepeillä pyörivien oma-aloitteisten miesten niskaan. Näin kumpikin lehti pystyy mielestäni paremmin perustelemaan lehden tukea Lapuan liikkeelle. Lehdet ei siten suoranaisesti tue laittomia tekoja, vaan tukevat puhtaan liikkeen puhdasta perusajatusta kommunismin puhdistamiseen Suomesta. Varsinkin *Ilkan* tukea Lapuan liikkeelle perustellaan vahvasti tällä ajatuksella.

Kesäkuun 4. päivänä liikkunutta 2000 miehen protestiautokaravaania Vaasan oikeustalolle *Vaasan* päätoimittaja Jaakko Ikola kolumnissaan kuvaa juhlalliseksi ja arvokkaaksi. Oikeustalolla tapahtuneita levottomuuksia Ikola pitää ”*kommunistien päänaukomisen*” tuloksena. Työn Äänen asianajaja Asser Salon kyyditystapaustakin hän pitää Salon omana syynä, koska Salolle oli jo ennakolta ilmoitettu, että ”*sulla ei oo tänne enää asiaa*”. Ikolan mukaan asia muodostui kunnia-asiaksi, sillä Pohjanmaan mies pitää

⁶⁴ Ilkka 1.4.1930 Suomen Lukko; Ilkka 5.4 Maalaisliitto ja kommunisminvastainen kansanliike.

⁶⁵ Siltala 1985, 201-205. Siltala kumoaa tälläisen ilmiön oikeellisuuden ja pitää suurinta osaa Lapuan liikkeen laittomuuksia liikkeen johdon tietäminä ja organisoimina.

sanansa.⁶⁶ Ikola leimaa kommunistit levottomuuksiin yllyttäjiksi ja suhtautuu tapahtumiin muutenkin vähättelevään sävyyn. *Ilkan* päätoimittaja Artturi Leinonen tuo esille sen seikan, että ilman kommunistien yhteiskuntavastaisuutta näihinkään tekoihin ei olisi ollut aihetta ryhtyä. Kolumnissaan Leinonen ei usko väkivaltaisten keinojen tuovan asiassa ratkaisua. Hän kannattaa kansaa valistavia keinoja ja muutenkin laillisia toimia. Leinonen vertaa Suomen tilannetta Saksan tilanteeseen⁶⁷ ja huomauttaa että Suomessakin voi tilanne ajautua samanlaiseksi.⁶⁸

Näiden tapausten yhteydessä on selvästi havaittavissa eroja *Vaasan* ja *Ilkan* asenteissa Lapuan liikettä kohtaan. *Ilkka* ei tuomitse liikettä jyrkästi, mutta varoittaa että mihin tällaiset tapahtumat saattavat johtaa. *Ilkka* painottaa valistustyötä ja muita laillisia keinoja kommunisminvastaisessa työssä. Lehti asettuu puolustamaan laillista hallitusvaltaa, mutta kuitenkin myös ymmärtää tekojen motiiveja. Teksteissään *Vaasa* tuomitsee väkivaltaisuudet yleisellä tasolla, mutta ymmärtää niitä hyvin ja syyttää niistä kommunistien provokaatiota. *Vaasa* vaatii hallitukselta tekoja ja pitää hallituksen saamattomuutta pohjimmaisena syynä levottomuuksiin. Yleisesti *Vaasan* tapahtumia voidaan pitää lehtien välisenä vedenjakajana.

4. LAPUAN KESÄ 1930 JA SYKSYN KYYYDITYS

⁶⁶ Vaasa 7.6.1930 Oottako kuullu.

⁶⁷ Saksassa käytiin kaduilla kovaa taistelua kommunistien ja kansallissosialistien välillä 1930-luvun alussa.

⁶⁸ Ilkka 7.6.1930 Katsaus maailman menoon.

4.1. Talonpoikaismarssi

Kesällä 1930 Lapuan liike oli valtansa huipulla. Lapuan liikkeen keulakuva Vihtori Kosolan mukaan 75 % Suomen kansasta oli ”lapualaisia”.⁶⁹ Lapuan liike oli koko kesän näyttävästi esillä. Kyyditykset olivat lähes jokapäiväisiä uutisia, kunnanvaltuustoja puhdistettiin kommunisteista ja liike järjesti lukuisia näyttäviä joukkoesiintymisiä ympäri Suomea. Lisäksi liike painosti hallitusta sulkemaan kommunistien kirjapainot ja vaati säätämään kommunisminvastaista lainsäädäntöä. Hallitus taipui painostuksessa ja antoi neljän läänin⁷⁰ maaherralle lainvastaiset poikkeusvaltuudet lopettaa kommunistilehtien ilmestyminen.⁷¹ Tämän seurauksena syntyi välikysymys hallitukselle, jossa hallitus sai luottamuslauseen. Tästä huolimatta hallitus erosi 2.7.1930. Tilalle pyrittiin luomaan vahva oikeistohallitus, joka pystyisi rauhoittamaan Lapuan liikkeen. Pääministeriksi tuli P.E. Svinhufvud, joka oli myös ”lapualaisille” mieluinen.⁷²

Lapualla järjestettiin 20.–21.6.1930 valtakunnallinen kokous, jossa päätettiin lopullisesti talonpoikaismarssista. Marssin tarkoituksena oli alun perin painostaa ja kaataa hallitus, mutta hallituksen jo kaaduttua siitä tuli isänmaallinen mielenosoitus. Marssin tarkoituksena oli nopeuttaa kommunistilakien käsittelemistä. Noin 12 000 miestä marssi Helsingissä 7.7.1930.⁷³

⁶⁹ Siltala 1985, 98-101.

⁷⁰ Vaasan, Uudenmaan, Kuopion ja Oulun läänit.

⁷¹ Perälä 1998, 103-104.

⁷² Siltala 1985, 109-110.

⁷³ Perälä 1998, 111-115.

”Vaasan Jaakkoo” kirjoittaa kolumnissaan viikkoa ennen marssia, että alkaa eduskunnassa kansanedustajia hiljalleen jo jännittää, kun Pohjanmaan miehet tulevat Helsinkiin. Jaakoon mukaan eduskunnan täytyy säätää kommunisminvastaiset lait, koska ”lapualaiset” tulevat paikan päälle valvomaan edustajia, kun eivät enää luota näiden lupauksiin.⁷⁴ Itse talonpoikaismarssia *Vaasa* kuvaa erittäin juhlallisesti otsikoiden ”*Kahdentoistatuhannen sana: ”Tässä me seisomme, emmekä voi väistyä”*”.⁷⁵ Seuraavan päivän uutisessa *Vaasa* tuo näkyvästi esille Kosolan vaatimuksia; ” *Sanojemme takana kajahtaa satojentuhansien ääni: Ne lait on saatava!”* ”.⁷⁶ Saman päivän kolumnissa *Vaasa* nauraa peloille, joita talonpoikaismarssista leviteltiin etukäteen. Kolumni kehuu suuresti marssin rauhallisuutta ja hyvää järjestystä.⁷⁷

Kesäkuun 20. päivänä 1930 julkaistiin *Ilkassa* Lapuan liikkeen johdon julkilausuma, jossa vakuutetaan liikkeen pyrkivän kommunismin poistamiseen vain demokraattisin keinoin.⁷⁸ Tämä julistus rauhoitti *Ilkan* suhtautumista suunniteltuun marssiin hiukan. *Ilkka* ei enää täysin tyrmää marssia, mutta epäilee edelleen sen tarkoituksia. Lehti pitää vaarallisena järjestää joukkomielenosoitus eduskunnan kokoontuessa. *Ilkan* mukaan kiihottuneissa oloissa voi sattua levottomuuksia, huolimatta Lapuan liikkeen johdon vakuutuksesta.⁷⁹

⁷⁴ Vaasa 1.7.1930 Jaakoon kirjeetä eruskunnasta.

⁷⁵ Vaasa 7.7.1930 Talonpoikaismarssin päivä.

⁷⁶ Vaasa 8.7.1930 Maakuntien miehet palasivat tänään.

⁷⁷ Vaasa 8.7.1930 Veräjältä.

⁷⁸ Ilkka 20.6.1930 Etelä-Pohjanmaan miesten julkilausuma.

⁷⁹ Esim. Ilkka 21.6.1930 Joukkomielenosoitus eduskunnan kokoontuessa; Ilkka 2.7.1930 Sekavaa; Ilkka 3.7.1930 Päivän tapahtumat.

Talonpoikaismarssin sujuessa ilman levottomuuksia *Ilkka* kirjoittaa, että nyt ollaan ”oikealla tiellä ja toivottavasti sillä pysytään”.⁸⁰ Talonpoikaismarssia ja sen yhteydessä järjestettyjä juhlallisuuksia *Ilkka* selostaa melko neutraalisti. Juhlallisuuksia kuvataan, mutta niissä on huomattavasti vähemmän isänmaallista ”henkeä” kuin *Vaasan* vastaavissa selostuksissa.⁸¹ Kokonaisuudessaan *Ilkka* on selkeästi tyytyväinen, että marssi sujui niin hyvin ja ettei minkäänlaisia levottomuuksia ilmennyt. Se oli hiukan epävarma marssin tarkoituksista, mutta hyväksyi lopulta marssin järjestämisen. *Vaasa* sitä vastoin kannatti marssin järjestämistä alusta saakka vahvasti ja uskoi marssin pistävän vauhtia kommunisminvastaisten lakien säätämiseen. Juhlallisuuksien selostamisissa *Vaasa* on huomattavasti mahtipontisempi kuin *Ilkka*.

4.2. Pohjalaishuumoria vai laittomuuksia

1.5.-15.9.1930 aikavälillä tapahtui Suomessa 254 kyyditystä⁸², joilla oli poliittiset vaikuttimet. Kyydityksistä 56 kohdistui muihin kuin kommunisteihin. Näistäkin suurinta osaa pidettiin ”lapualaisten” toimesta kommunisteina kyydityshetkellä. Kyydityksistä 111 tapahtui 21.6.–4.7. välisenä aikana. Vaasan läänissä tapahtui eniten kyydityksiä, 76 kappaletta. Oikeistoväritteinen historiankirjoitus on halunnut nähdä kyyditykset spontaaneina suomalaisen kansan nousuna kommunismia vastaan ja se on painottanut

⁸⁰ *Ilkka* 8.7.1930 Talonpoikaismarssi.

⁸¹ *Ilkka* 7.7.1930 Miehet lähtivät eilen Helsinkiin.

⁸² Kyydityksiä kutsutaan useasti myös muilutuksiksi lapualaisen Muilu-nimisen suvun mukaan.

kyyditysten ”lievää” ja talonpoikaisen leikinlaskun luonnetta. Pahemmat rikokset tässä perinteessä on laitettu ns. lievemiesten piikkiin. Vasemmistolaisen tradition mukaan taas kyyditykset olivat keskusjohtoista terroria, jolla tähdättiin Suomen fasistisoitumiseen.⁸³

Juha Siltalan *Lapuan liike ja kyyditykset 1930* -kirjan mukaan oikeistolaiset Lapuan liikkeen ymmärtäjät kiistivät jyrkästi liikkeen johtajien sekaantumisen näihin laittomuuksiin. Suuren kommunisminvastaisen kansannousun ympärillä tapahtui heidän mukaansa luonnollisesti myös asioita, jotka menivät liian pitkälle. Mutta nämä teot olivat tässä selityksperinteessä aina paikallisia päähänpistoja, jotka syntyivät oikeiston avuttomuuden tunteesta kommunismin nousua vastaan. Oikeiston mukaan 1920-luku oli osoittanut laillisen tien mahdottomuuden ja avuttomuuden kommunismin nousu sulkemiseen suomalaisessa yhteiskunnassa ja siitä nousi tämä paikallinen laittomuuksien ryöppy. Missään tapauksessa nämä paikalliset omavaltaisuudet eivät saaneet olla syy heittää lokaa kansanliikkeen ylle. Siltalan mukaan myös keskustaporvarillinen lehdistö halusi tai oli ”*tarkoituksenmukaisuussyistä uskovinaan*” näihin lievemiesteorioihin. Tarkoituksenmukaisuussyillä Siltala tarkoittaa kommunisminvastaisen työn olevan keskustaporvaristollekin niin tärkeä, että oltiin valmiita sietämään monenlaista laittomuuttakin tärkeän asian vuoksi tai ainakin selitettiin asiat siten, että ne pystyi itselle ja puolueen kannattajille perustelemaan ja legitisoimaan.⁸⁴

Ensimmäinen kyyditysjuuttu *Vaasassa* julkaistiin 9.5. Kyyditys tapahtui Limingalla ja kolumnissaan ”Jaakkoo” pitää kyyditystä kepposena, joka ei ole vakavaa. Samalla tavalla

⁸³ Siltala 1985, 201-202, 357-358, 93, 671-691 kyyditysten määrät lääneittäin sivulla 93 ja tapauskohtainen ”muilografia” sivuilla 671-691.

⁸⁴ Siltala 1985, 201-205.

hilpeästi suhtaudutaan myös muihin kyydityksiin toukokuun aikana.⁸⁵ Kesäkuun 11. päivän pääkirjoituksessa *Vaasa* vähättelee pahoinpitelyjä. Lehden mukaan pohjimmainen syy on valtiovallassa, koska se ei ole saanut maata sellaiseksi, missä kansalaiset voisivat olla rauhassa. Samanlainen asenne kirjoituksissa näkyy koko kesäkuun ajan. Kyydityksiä ja pahoinpitelyitä vähätellään ja syitä tapahtumiin haetaan valtiovallasta ja vapaussodan jälkeisestä vapaamielisyydestä. Lisäksi kyydityksiä useasti selitetään eteläpohjalaisen miehen huumorina.⁸⁶ Jaakoon kolumni heinäkuun alusta kuvaa hyvin niitä asenteita, joita *Vaasa* pahoinpitelyihin liitti. Pohjalaiset miehet kuvataan romanttisesti ja ”kovina jätkinä” ja pahoinpitelyistä Jaakkoo toteaa; ”*Vähä krapsivat pakaroolle jotta kierous ja koiruus ihmisestä erkanis*”.⁸⁷

Elo-syyskuussa *Vaasa* näkee kyydityksissä edelleen niiden humoristisen puolen, mutta sen rinnalle nousee myös vaatimus kyyditysten ja pahoinpitelyjen lopettamisesta. Syyskuussa Jaakkoo vaatii kolumnissaan väkivaltaisuuksien lopettamista. Hänen mukaansa kaksi kuukautta ollaan ”*vellottu ja sotkettu, nyt pitäisi ottaa järki käteen*”.⁸⁸ Saman päivän pääkirjoituksessa vaaditaan järjestystä, mutta kuitenkin teroitetaan, että

⁸⁵ Vaasa 9.5.1930 Jaakkoo seliittää; esim. Vaasa 26.5.1930 Kun kommunistinen puhuja sai lähdön Kauhajoelta.

⁸⁶ Vaasa 11.6.1930 Ristiaallokossa; esim. Vaasa 19.6.1930 Tapausten taipaleelta; Vaasa 13.6.1930 Varotoimenpiteitä.

⁸⁷ Vaasa 2.7.1930 Oottako kuullu.

⁸⁸ Vaasa 12.9.1930 Jaakkoo seliittää.

Lapuan liikkeellä ei ole suoranaista tekemistä asian kanssa. *Vaasa* leimaa teot omavaltaisiksi teoiksi, joilla vahingoitetaan Lapuan liikettä ja sen tavoitteita.⁸⁹

Ilkka käsittelee kyydityksiä alussa huomattavasti vähemmän kuin *Vaasa*. Esimerkiksi toukokuussa *Ilkka* käsittelee kyydityksiä ja väkivaltaisuuksia vain muutamassa kirjoituksessa. Kesäkuun aikana kirjoittelun määrä kuitenkin kasvaa ja on lähellä *Vaasan* määrää.⁹⁰ Kesäkuun puolivälissä päätoimittaja Leinonen kuvaa verrannollisesti *Ilkan* ajatuksia tapahtuneista väkivaltaisuuksista.

Leinosen mukaan *Ilkka* on yrittänyt ajaa rauhallista linjaa, ”mutta meidän on asetuttava olosuhteiden eteen ja tarkasteltava niitä sellaisina kuin ne todella nyt ovat”. Tällä Leinonen tarkoittaa sitä, että kaikkien lakien rikkomisien keskeltä ”tulee nähdä metsä puilta. Ja tuo metsä humisee: Kommunismi on hävitettävä!”. Hänen mukaansa liike on pohjavoimiltaan terve ja tehdyt virheet ja erimielisyydet Leinonen haluaa unohtaa. Hänen mukaansa katse tulee suunnata nyt tulevaisuuteen ja yhteistyöhön, jolla vastustaa kommunismia.⁹¹

Seuraavana päivänä Leinonen filosofoi edelleen:

Laki on laki ja niin pitää olla. Mutta kaikista näiden aikojen kirjavista langoosta on vähitellen kehrättävä sellaanen köysi, jolla

⁸⁹ Vaasa 12.9.1930 Järjestys on palautettava; esim. Vaasa 5.8.1930 Huvitusta kyyditysten merkeissä; Vaasa 25.8.1930 Lapualta yleispiirtein.

⁹⁰ *Ilkka* 1.5-30.6.1930.

⁹¹ *Ilkka* 11.6.1930 Aika vaatii ratkaisuja.

kommunismi täs maas hirtetähän. Joo. Ja jos sinne on tullu jokin vähä sopimatoonkin lanka, niin kyllä sinne samahan köytehen

katuaa. Mutta köysi on pääasia.⁹²

Leinonen tarkoittaa, että kommunisminvastustaminen on pääasia ja erimielisyyksien ei saisi estää näin tärkeän asian hoitamista. Kaikkien tulisi yhteisessä rintamassa taistella kommunismia vastaan.

Heinäkuun alussa Leinonen kirjoittaa jälleen kyydityksistä kolumnissaan. Hänen mukaansa kyyditykset olivat alussa oikeutettuja vaikkakin lainvastaisia. Enää hän ei näe niissä mitään järkeä ja Leinonen vaatii kyyditysten lopettamista. Sama linja jatkuu elokuun pääkirjoituksessa, jossa vaaditaan viranomaisille valtuuksia lopettaa kyyditykset. Leinonen ei usko Lapuan liikkeen valtuuskunnan kieltojen ja vakuuttelujen enää vaikuttavan asiaan. Elokuun lopulla *Ilkka* kirjoittaa, että kevään aikana on syntynyt uusi liike, joka rikkoo laittomuuksillaan niitä saavutuksia mitä kommunisminvastaisessa työssä on saavutettu. *Ilkan* mukaan syntynyt uusi liike on hallituksenvastainen ja uhkaileva. Kirjoituksessa myönnetään kuitenkin, että suoralla toiminnalla on nopeutettu asioiden etenemistä, mutta samalla rikottu yhteinen kommunisminvastainen rintama.⁹³

Suhtautumisessa kyydityksiin ja väkivallantekoihin on kesän alusta syksyyn kuluvalle jaksolla nähtävissä molempien lehtien kirjoituksissa muutoksia. Alkukesällä *Ilkka* halusi

⁹² Ilkka 12.6.1930 Karhuvainion Esa puheloo jos jostakin.

⁹³ Ilkka 3.7.1930 Karhuvainion Esa katteloo omalta kannaltansa, (TYK mf 2467); Ilkka 1.8.1930 Eivätkö laittomat kyyditykset lopu?, (TYK mf 2467); Ilkka 26.8.1930 Kansanliikkeen voima ja rajoitus, (TYK mf 2467).

huolimatta laittomuuksista keskittyä pääasiaan eli kommunismin vastustamiseen. Se kuitenkin kyllästyi jatkuviin laittomuuksiin ja alkoi vaatia niiden lopettamista. *Ilkan* mielestä oli syntynyt uusi liike, joka käytti laittomia keinoja. Tällä uudella liikkeellä *Ilkka* tarkoitti Lapuan liikkeen suoraa toimintaa kannattavia miehiä. *Vaasa* piti kyydityksiä lähinnä pohjalaishuumorina, mutta niiden edelleen jatkuessa myös *Vaasa* vaati laittomuuksien lopettamista. *Vaasa* ei kuitenkaan syytä teoista Lapuan liikettä, vaan omavaltaisia tekoja, jotka vahingoittavat itse Lapuan liikettä.

4.3. Ståhlbergin kyyditys

Juha Siltalan mukaan Lapuan liikkeen voittokulku voidaan katsoa päättyneeksi tiistaina 14.10.1930 tapahtuneessa presidentti Ståhlbergin kyydityksessä. Lapuan liike sanoutui teosta irti, mutta teko nosti suuren vastustuksen liikettä kohtaan. Hentilän ja Uolan mukaan kyyditys oli vakava isku Lapuan liikkeen julkisuuskuvaa ja yleistä mielipidettä kohtaan. Suomen tasavallan ensimmäinen presidentti K.J. Ståhlberg kyyditettiin puolisoineen Helsingin Kulosaaresta Joensuuhun.⁹⁴

Teon taustalla oli aktivistien ja lapualaismielisten yleinen vastenmielisyys entistä presidenttiä kohtaan. Syyt Ståhlbergiä kohtaan tunnettuun vastenmielisyyteen olivat entisen presidentin poliittisissa mielipiteissä. Ståhlberg suhtautui aikanaan jo jääkäriliikkeeseen kielteisesti ja myös Ståhlbergin varauksellinen asennoituminen Suomen itsenäisyyteen vuonna 1917 muistettiin hyvin. Lisäksi Ståhlberg oli presidenttiaikanaan estänyt Mannerheimin pääsyn armeijan tai suojeluskuntien johtoon. Myöskin lapualaispiireissä katsottiin, että Ståhlberg edusti juuri sitä heikkoa demokratiaa,

⁹⁴ Siltala 1985, 187; Uola 2006, 216; Hentilä 2004, 157.

jota Lapuan liike vastusti ja halusi muuttaa. Pitkän uran tehneenä laillisuusmiehenä ja juristina Ståhlberg myös vastusti jyrkästi Lapuan liikkeen väkivaltaisuuksia ja laittomuuksia. Mikko Uolan mukaan Ståhlberg oli jo tuolloin vahvasti esillä mahdollisena presidenttiehdokkaana vuoden 1931 presidentinvaaleihin. Ja edellisissä vuoden 1930 syksyn eduskuntavaaleissa Ståhlberg oli juuri vastustanut yleisporvarillisia vaaliliittoja, joita nimenomaan tavoiteltiin kommunistilakien aikaansaamiseksi porvaristoenemmistöisessä uudessa eduskunnassa. Kaikki mainitut seikat yhdessä tekivät Ståhlbergistä ilmeisen kyydityskohteen ja vastustajan ”lapualaisille”.⁹⁵

Itse Ståhlbergin kyyditykseen johtanut tapahtumaketju olikin melkoisen sekava. Siltalan mukaan juuri Lapuan liikkeen organisoimattomuus mahdollisti Ståhlbergin kyyditykseen johtaneen ketjureaktion. Lapuan liikkeen johto oli vain muutamaa viikkoa ennen Ståhlbergin kyyditystä määrännyt muilutuskiellon, jota tämä kyyditys siis rikkoi. Siltalan mukaan kyyditys oli osoitus liikkeen suunnanpuutteesta. Syksyn vaaleissa oli saatu riittävä enemmistö kommunistilakien luomista varten ja siten oli mahdollisuus sulkea kommunistien toiminta eduskunnasta. Vaalien jälkeen ”lapualaiset” halusivat kuitenkin jatkaa rynnäkköään ja painostuspolitiikkaansa ilman tarkkaa suunnitelmaa siitä, mitä rynnäköillä vielä tavoitellaan.⁹⁶

Lapuan liikkeen syntymästä lähtien olivat tietyt upseeripiirit ja aktivistit olleet kiinnostuneita liikkeen synnyttämästä kuohunnasta. Siltalan mukaan Suomen yleisesikuntapiirit olivat tottuneet ei-parlamentaariseen poliittiseen vaikuttamiseen Mannerheimin ja aktivistien, heimoretkien ja upseerikapinan yhteyksissä. Joten Lapuan liikkeen ei-parlamentaarinen tapa toimia oli myös monien upseerien hyväksymä

⁹⁵ Uola 2006, 215-216.

⁹⁶ Siltala 1985, 187-189; Hentilä 2004, 157.

toimintamuoto ja tältä pohjalta solmittiin myös informaatioyhteys Lapuan liikkeen johdon kanssa.⁹⁷

Ståhlbergin kyyditykseen liittyi vahvasti yleisesikunnan päällikkö eversti Kurt Wallenius. Hän halusi pönkittää omaa laskusuunnassa olevaa sotilasuraansa ja hakeutui Lapuan liikkeen läheisyyteen. Walleniuksen tarkoituksena oli toimia eräänlaisena vaikutusvaltaisena välimiehenä hallituksen ja kansanliikkeen välissä. Wallenius upseeritovereineen pistivät alulle humalapäissään käskyn kyydittää Ståhlberg, koska Ståhlberg oli juuri pitänyt vaalipuheen, joka kuohutti jääkäriupseereita. Humalapäissään annettu käsky lähti eteenpäin ja Lapuan liikkeen organisoimattomuus mahdollisti käskyn toteutuksen, vaikka liikkeen johdossa kaikki eivät käskystä mitään tienneetkään. Kyyditys kuitenkin toteutui ja osoittautui melkoisen kohtalokkaaksi sekä liikkeelle ja sen julkisuuskuvalle kuin myös kyydityskäskyn antaneille upseereille.⁹⁸

”*Hämmästyttävä väkivallanteko!*”⁹⁹, otsikoi *Ilkka* tapahtuman jälkeisenä päivänä. Saman päivän artikkelissa *Ilkka* kommentoi teon menevän liian pitkälle ja olevan sivistyneen maan häpäisyä. Artikkelin mukaan Suomen kansan yleinen mielipide on sairastunut ja siten menettänyt kyvyn erottaa oikea väärästä. *Ilkka* ei hyväksy enää selityksiä, joissa syyt pistetään Lapuan liikkeen liepeillä olevien miesten omavaltaisten tekojen ylle. Lapuan liike on artikkelin mukaan vastuussa tästä ja muistakin vastaavista tapauksista.¹⁰⁰

⁹⁷ Siltala 1985, 187-188.

⁹⁸ Siltala 1985, 187-189; Uola 2006, 216-217.

⁹⁹ *Ilkka* 15.10.1930 Hämmästyttävä väkivallanteko!

¹⁰⁰ *Ilkka* 15.10.1930 Joko riittää?

Seuraavan päivän pääkirjoituksessa julistaa, että koska liikkeen alkuperäistä linjaa¹⁰¹ ei enää ole, ei ole myöskään talonpoikaisliikettä. Pääkirjoituksen mukaan talonpoikaisväestö ei ole enää pääroolissa liikkeessä. Kirjoitus huomauttaa, että Lapuan liike on selvästi parlamentarismia vastaan. Lisäksi *Ilkka* soimaa itseään, ettei ole kaikista Kosolan puheista ennemmin tajunnut liikkeen pyrkimyksiä. Kosolaa kirjoitus ihmettelee, että kuinka eteläpohjalainen talonpoika alentuu tällaiseen toimintaan.¹⁰²

Joka lauantaissa kolumnissaan ”Pieniä vilkaisuja maailmaan” Leinonen toteaa Lapuan liikkeen pyrkivän kohti diktatuuria, vaikka toisaalta hän on sitä mieltä, että liikkeen johto ei tiedä itsekään mihin heidän on tarkoitus mennä. Leinosen mukaan Maalaisliitto on täysin tällaista liikettä vastaan. Syyn, Lapuan liikkeen ajautumisesta laittomuuksien tielle, Leinonen pistää sivistyneistön ja vanhoillisten taantumuksellisten voimien harteille. Talonpojan ”*näkemys on kirkas ja tie selvä. Se on talonpojan työksi tullut tässä Suomen maas: Minkä herra maahan syöksi rakens talonpoika taas*”.¹⁰³

Myös *Vaasa* tuomitsi teon jyrkästi heti otsikossaan; ”*Ent. presidentti Ståhlberg rouvineen joutui eilen törkeän ilkeiden esineeksi*”.¹⁰⁴ Saman uutisen alaotsikoissa *Vaasa* kuitenkin kiirehti korostamaan, Lapuan liikkeellä ei ole tapahtuman kanssa mitään tekemistä. Uutisen mukaan Lapuan liikkeen johto on ehdottomasti kieltänyt kaikenlaiset väkivallanteot. Saman päivän Jaakoon kolumnissa tuomitaan teot liian pitkälle meneviksi, mutta syytös teosta kohdistuu omavaltaisiin tekoihin. Jaakkoo tuomitsee teon

¹⁰¹ Alkuperäisellä linjalla *Ilkka* viittaa laillisiin keinoihin, valistustyöhön, keinoihin joita Suomen Lukko pyrkii käyttämään.

¹⁰² *Ilkka* 16.10.1930 Taistelulinjat selvenevät.

¹⁰³ *Ilkka* 18.10.1930 Pieniä vilkaisuja maailmaan.

¹⁰⁴ *Vaasa* 15.10.1930 Ent. presidentti Ståhlberg rouvineen joutui eilen törkeän ilkeiden esineeksi.

jyrkästi, mutta hänen mukaansa teosta ei voida syyttää Lapuan liikkeen johtoa, koska johdon on mahdotonta yksityisiä tekoja estää. Kolumnin mukaan Lapuan liikkeen kannattajilla on kaikkein suurin oikeus suuttua kyydityksestä, koska teko aiheuttaa suurta haittaa Lapuan liikkeelle. Jaakkoo jatkaa vielä tapahtumista verrannollisesti;

Mutta ei pirä hätkähtää. Asiat on otettava kylmästi niin kuin ne on. Lapuanliikkeellä ei oo mitään tekemistä Toolpärin kyyrityksen kans. Jos viljapello on nisujen seas aina jokin ohrakekin, niin nypittäköön sellaiset karriaaset pois, älköönkä tuomittako koko laihoa tuomittavaksi.¹⁰⁵

Kolumnillaan Jaakkoo kehottaa rauhallisuuteen ja ettei koko liikettä saisi tuomita teosta, jonka jotkin suvun ”mustat lampaat” ovat suorittaneet. Sellaiset ainekset voidaan aina poistaa tekemättä vahinkoa koko liikkeelle.

Seuraavan päivän vakiokolumni ”Veräjältä” pyrkii kiinnittämään huomiota tärkeimpään eli kommunismin vastustamiseen. Kolumnin mukaan yhteinen kommunisminvastainen rintama ei saa kärsiä Ståhlbergin kyydityksestä. Kolumnin mukaan poliisi tekee tutkimuksensa ja rikolliset tuomitaan oikeudessa, turhat syyttelyt tulisi lopettaa.¹⁰⁶

Ståhlbergin kyydityksen johdosta *Ilkka* sanoutuu selvästi irti Lapuan liikkeestä. Se ei hyväksy liikkeeltä enää selityksiä. Sen mukaan aito ja alkuperäinen kommunisminvastainen talonpoikaisliike on kuollut. Tilalle on syntynyt uusi liike, jonka pyrkimykset ja niihin käytettävät keinot ovat *Ilkan* mukaan tuomittavia. Ulkoparlamenttiaareista pyrkimyksistä *Ilkka* syyttää Suomen yläluokkaa ja talonpojan kunniaa *Ilkka* varjelee ja pitää puhtaana. *Vaasa* kuten *Ilkkakin* tuomitsee teon jyrkästi,

¹⁰⁵ Vaasa 15.10.1932 Jaakkoo seliittää.

¹⁰⁶ Vaasa 16.10.1930 Rötös on tapahtunut – yksimielisyyden asiaa ei kuitenkaan saa unohtaa.

mutta Lapuan liikkeen se vapauttaa syytöksistä. *Vaasa* on selkeästi huolestunut Lapuan liikkeeseen kohdistuneista syytöksistä ja se pyrkii muistuttamaan yhteisen rintaman tärkeydestä kommunisminvastaisessa taistossa.

5. LAPUAN LIIKE JATKAA LAITTOMUUKSIEN TIELLÄ

5.1. Työväentalojen naulaukset

Tammikuun puolivälissä 1931 presidentinvaaleissa presidentiksi valittiin ”lapualaisille” mieluinen P.E. Svinhufvud. Talvi ja kevät 1931 olivat suhteellisen rauhallista aikaa, lukuunottamatta kyseisiä presidentinvaaleja ja kevään Työn Äänen pommiräjähdyttä.¹⁰⁷ Kesällä 1931 Lapuan liike oli vain hyvin vähän otsikoissa.¹⁰⁸ Kun kommunismi oli saatu kommunistilakien myötä kitketyksi julkisesta elämästä, alkoivat ”lapualaiset” kohdistaa toimintaansa SDP:tä vastaan. Marraskuussa 1930 Lapuan liikkeen viidennessä valtakunnallisessa kokouksessa julistettiin sota sosiaalidemokraatteja vastaan. Tämä merkitsi sosiaalidemokraattien puhetilaisuuksien ja kokousten häirintää. Sosiaalidemokraatit edustivat vanhoille aktivistiperintöä vaaliville ”lapualaisille” samaa asiaa kommunistien kanssa, varsinkin kun SDP puolueena ei ollut koskaan selvästi irtisanoutunut vuoden 1918 punakapinasta.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Työn Äänen kirjapainoon heitettiin toukokuun alussa kolme pommia. Kirjapaino oli sama, jota vastaan vuotta aiemmin tehtiin ilkivaltaa.

¹⁰⁸ Ks. Liite 1.

¹⁰⁹ Uola 2006, 231-232; Perälä 1998, 233-237.

Sosiaalidemokraatit olivat ottaneet kommunistien aikaisemmin hallitsemat työväentalot haltuunsa ja niitä jälleen avattiin maaherrojen päätöksillä. Lapualla reagoitiin näihin tapahtumiin ensimmäisenä, kun sisäministeri Ernst von Born antoi sosialisteille oikeuden avata Lapuan työväentalo. Kaksituhatta miestä naulasi Lapuan työväentalon ikkunat ja ovet 21.9.1931. Tämä johti samanlaisiin toimiin muuallakin Suomessa. Perälän mukaan syksyn ja alkutalven 1932 välisenä aikana naulattiin tai poltettiin 15 työväentaloa. Huttulan *Nauloilla laadittu laki* -kirjan mukaan vuosina 1929–1937 työväentaloja suljettiin, naulattiin oikeistoaallon aikana 387 kertaa ja syksyn 1931 ja alkutalven 1932 määrät ovat suunnilleen saman suuntaiset kuin Perälälläkin, tosin Huttulalla hieman korkeammat. Naulauskirjan mukaan työväentalojen sulkemiset olivat iso osa Lapuan liikettä, koska työväentalot olivat vallankumouksen symboleita ja edustivat politisoitumista ja puoluepolitiikkaa, ne olivat eräänlaisia aatteenkirkkoja. Huttulan mukaan ilmiö jakaantui kolmeen eri vaiheeseen. Ilmiöt ovat oikeastaan hyvin samankaltaisia oman tutkimukseni rakenteeseen verrattuina. Ensimmäinen vaihe alkuperäinen lapualaisuus, toinen radikaalistuva lapualaisuus ja viimeinen väkivaltainen kansanliike, joka jo kohdistui kommunistien lisäksi myös sosiaalidemokraatteihin.¹¹⁰

Huttulan mukaan Lapuan työväentalo seisoj suljettuna Lapuan keskustassa vuonna 1931 ja talon omistaja taloudellinen työväenyhdistys päätti tuloksettomien talon avaamisneuvotteluiden jälkeen myydä työväentalon SDP:n omistamalle Kattara Oy:lle syksyllä 1931. Tämän jälkeen alkoi huhumylly Lapualla. Huhujen mukaan talo avattaisiin ja sisäministeri olisi uhkaillut Kosolaa, että katsotaan kumpi määrää, sisäministeri vai Kosola. Tämän huhumyllyn keskellä von Born teki työväentalon avauspäätöksen 14.9.1931. Näiden tapahtumien seurauksena 21.9. kertyi hiljalleen päivän aikana noin 2000 miestä, jotka kävivät tuumasta toimeen. Tapahtumasta muodostui naulusliikkeen merkkitapahtuma. Tapahtumasta lyötiin jopa kökkämitali. Laukkosen *Vaasan Jaakkoo* -

¹¹⁰ Perälä 1998, 233-237; Huttula 2000, 339-343, 407-410.

kirjan mukaan (kirja pohjautuu Laukkosen käyttämiin Ikolan päiväkirjoihin) tilaisuus oli juhlava ja naulattiin siellä jopa oma *Vaasa*-lehden ikkuna. Tosin Ikola ei itse häveliäisyssyistä varsinaiseen naulaamiseen osallistunut.¹¹¹

Jo muutama päivä ennen Lapuan työväentalon naulaamista *Vaasa* kummastelee sisäministerin päätöstä avata Lapuan työväentalo. Lehden mukaan talo on vain nimellisesti sosiaalidemokraateilla, tosiasiasa kommunistien hallinnassa. Seuraavana päivänä Jaakkoo ihmettelee, että miten tällaisen päätöksen jälkeen voidaan selvitä ilman hulinoita ja sitä että kuinka päättäjät eivät vielääkään ymmärrä pohjalaisten mielenlaatua. Varsinaisesta naulaamisesta *Vaasa* uutisoi; ”sähkösanoma v. Bornille: ”Talo on kiinni ja pysyy!” ”.¹¹² Uutisessa tapahtumaa kuvataan ainutlaatuisena ja vaikuttavana. Saman päivän kolumnissa Jaakkoo kiittelee naulaustilaisuutta rauhalliseksi ja syyn naulaamiseen hän vierittää sisäministeri v. Bornille.¹¹³

Sisäministerin päätökseen tultua myös *Ilkka* arvostelee päätöstä avata Lapuan työväentalo. *Ilkan* mukaan Lapuan työväenyhdistys on edelleen sama kommunistinen yhdistys, jonka aikana syntyi ns. punapaitakahakka. Päätös on *Ilkan* mukaan väärä ja harkitsematon. Seuraavan päivän artikkelissa *Ilkka* on edelleen samaa mieltä avaamisesta, mutta ei myöskään hyväksy ”kokoomuslapualaisten” uhittelevaa käytöstä hallituksen laillista päätöstä vastaan. Hallituksen antamaan päätökseen tulee tyytyä. Lapuan työväentalon naulaamista *Ilkka* pitää vähäisenä tekona, mutta teko on suunnattu laillista auktoriteettia vastaan. Lehti pelkää, että tällaiset teot leviävät muuallekin Suomeen.

¹¹¹ Huttula 2000, 250-251; Laukkonen 1993, 118-121.

¹¹² *Vaasa* 22.9.1931 Sähkösanoma v. Bornille: ”Talo on kiinni ja pysyy!”.

¹¹³ *Vaasa* 18.9.1931 Jaakkoo seliittää; *Vaasa* 19.9.1931 Jaakkoo seliittää; *Vaasa* 22.9.1931 Jaakkoo seliittää.

Saman päivän kolumnissa Leinonen tuomitsee teon. Hän moittii liikettä kertoen; ”*Yksi hallituksen jäsen sattuu tekemähän jotakin sellaista, josta ei tykätä niin silloin ruvetahan itte hallitukseksi ja sanotahan että me tottelemme jos tahdomme*”.¹¹⁴ Kolumnin mukaa Lapuan liike on teosta vastuussa, vaikka nämä olisivatkin yksityisiä, koska teko on tehty Lapuan liikkeen yllyttämänä ja Lapuan liikkeen hengessä.¹¹⁵

Työväentaloihin kohdistuvien tekojen jatkuessa muualla Suomessa *Vaasa* pohdiskelee syitä, miksi sosiaalidemokraatteihin kohdistuu Lapuan liikkeen toiminta. Tammikuun lopun pääkirjoituksen mukaan työväentaloihin kohdistuvat teot ovat mielenosoituksia, eikä rikollisia tekoja. Lain kirjaimen kannalta teot ovat rikollisia, mutta kirjoituksen mukaan kaikki saa alkunsa kuitenkin sosiaalidemokraattien ”*suuren häpeän vuosilta*” eli heidän osallistumisestaan vuoden 1918 kapinaan. Saman kirjoituksen mukaan kirkon solvaaminen on myös yksi syy näihin sosiaalidemokraatteihin kohdistuviin toimiin. Jaakkoo leimaa helmikuun alussa teot edesvastuuttomiksi ja omavaltaisuuksiksi. Hänen mukaansa Lapuan liikkeen liepeillä liikkuu ihmisiä, joita Lapuan liike yrittää estää tekemästä omavaltaisuuksia. Erityisesti Jaakkoo korostaa, että Lapualla naulaaminen sujui rauhallisesti ja fiksusti ja että Pohjanmaan miehiä hävettää tapa, jolla tekoja muualla suoritetaan. Seuraavalla viikolla 8.2.1931 Jaakkoo edelleen korostaa, että Pohjanmaalla asioiden rauhallinen hoitaminen on kunnia-asia ja että se on etelässä, jossa tapahtuu ”*hulinointia*”.¹¹⁶

¹¹⁴ Ilkka 22.9.1931 Karhuvainion Esa tutkiskeloo päivän tapahtumia, (TYK mf 2470).

¹¹⁵ Ilkka 18.9.1931 Lapuan työväentalo, (TYK mf 2470); Ilkka 19.9.1931 Esivalta, (TYK mf 2470); Ilkka 22.9.1931 Eilen, (TYK mf 2470).

¹¹⁶ Vaasa 29.1.1932 Työväentalojen kiinninaulaamiset; Vaasa 3.2.1932 Jaakkoo seliittää; Vaasa 8.2.1932 Jaakkoo seliittää.

Ilkan asenne työväentalojen tapauksiin ja koko Lapuan liikkeeseen tulee hyvin esille Leinosen kolumnista helmikuun alusta 1932. Leinosen luonnehtii tapauksia ”naulaamisraivoksi” ja ”polttovimmaksi”. Hänen mukaansa pohjalaiset olivat aluksi liikkeessä suuresti mukana, mutta asiat ovat muuttuneet ”sitten kun hulttiot alkoovat suuna ja päänä rikeerata niis hommiis ja rupesivat kaikennäköösten helsinkiläisten hanttien juoksupojiksi, sen jälkeen ovat vetänehet yksi toisensa jälkihin knappinsa pelistä pois”.¹¹⁷ Leinosen mukaan Pohjanmaan kansa ei ole enää liikkeessä mukana, koska liikkeen ajama hyvä asia on pilattu. Hän vaatii liikkeen lopettamista. Muutaman päivän kuluttua Leinonen jatkaa kolumnissaan samaa linjaa. Hän ei ymmärrä ihmisiä, jotka hyväksyvät polttamiset. Polttamisen hyväksyvät ihmiset Leinonen on valmis laittamaan mielisairaalaan. Hänen mukaansa kommunismia ei saada hävitettyä pakkokeinoin, täytyy tehdä kärsivällistä lainsäädäntö- ja valistustyötä.¹¹⁸

Molemmat lehdet pitävät sisäministerin päätöstä avata Lapuan työväentalo vääränä. *Vaasa* antaa tukensa naulaamiselle, *Ilkka* taas ei hyväksy nousua hallitusta vastaan. *Vaasa* näkee sosiaalidemokraateissa syytä vainoamiseen, mutta tekojen jatkuessa se myös vastustaa niitä. Teot se katsoo muiden kuin pohjalaisten tekemiksi. Pohjalaiset ovat vastuuntuntoisia ihmisiä. *Vaasan* asenne tekoihin on ristiriitainen. Se tuomitsee ne, mutta syylliset löytyvät muualta kuin Lapuan liikkeestä. *Ilkka* vastustaa tekoja ja katsoo pohjalaisten lopettaneen liikkeen tukemisen. Liike on siirtynyt Pohjanmaan talonpojilta helsinkiläisille ja he ovat *Ilkan* mukaan vieneet Lapuan liikkeen lopullisesti väärään suuntaan. Teot *Ilkka* katsoo olevan Lapuan liikkeen vastuulla.

5.2 Mäntsälän kapina

¹¹⁷ Ilkka 9.2.1932 Karhuvainion Esa katteloo taas ympärillensä.

¹¹⁸ Ilkka 11.2.1932 Karhuvainion Esa on taas altavastaaajana.

Mäntsälässä pidettiin lauantaina 27.2.1932 sosiaalidemokraattien puhetilaisuus, johon pääpuhujaksi oli kutsuttu Kokoomuksesta SDP:hen siirtynyt kansanedustaja Mikko Erich. Kesken tilaisuuden puhe keskeytettiin, kun noin 400 miehen aseistautunut joukko piiritti talon ja avasi tulen työväentaloa kohden. Tapahtuma laajeni nopeasti kapinaksi. Lapuan liike liittyi mukaan Mäntsälän kapinoijiin ja sen johto antoi 29.2. suojeluskunnille liikekannallepanokäskyn. Joillakin paikkakunnilla suojeluskuntalaiset tottelivat käskyä, kuten Jyväskylässä, mutta kapinallisten määrä ei noussut kuitenkaan maassa enempään kuin 5 000-6 000 mieheen. Vaatimuksena kapinoijilla oli sisäministeri v. Bornin ja Uudenmaan maaherran ero. Tapahtumien johdosta presidentti ja hallitus ryhtyivät varokeinoihin. Lapuan liikkeen painostuksesta syntyneellä ja vasemmistoa vastaan suunnatun tasavallan suojelulain nojalla hallitus määräsi Lapuan liikkeen johtomiehet vangittavaksi. Presidentti ja hallitus halusivat välttää verenvuodatusta ja presidentti Svinhufvud piti radiopuheen. Puheessa hän kehotti monille paikkakunnille keräytyneitä suojeluskuntalaisia ja ”lapualaisia” hajaantumaan. Tämä ratkaisi tilanteen monella paikkakunnalla, vain Jyväskylä ja Mäntsälä jäivät kapinallisten haltuun. Suomen armeija saartoi molemmat kaupungit. Tämä johti antautumiseen ja Lapuan liikkeen johdon pidättämiseen 7. päivä maaliskuuta 1932.¹¹⁹

Martti Ahdin *Kaappaus?* -kirjan mukaan Lapuan liike käytti Mäntsälän kapinassa samaa taktiikkaa kuin aikaisemminkin olivat käyttäneet esimerkiksi talonpoikaismarssin kohdalla. Kesällä 1930 Kallion hallitus oli eronnut suosiolla talonpoikaismarssin uhatessa ja nytkin Lapuan liike käytti tätä aseellisen väkivallan uhkaa vaatimustensa tehostamisessa. Lapuan liikkeen johto oletti, että armeija ei olisi tosi paikan tullen

119

Perälä 1998, 266-280; Hentilä 2006, 157-159; Uola 2006, 234-240.

hallituksen puolella. Svinhufvud ja hallitus kuitenkin puolustivat sosiaalidemokraatteja ja heidän poliittisia oikeuksiaan ja armeija oli hallituksen takana.¹²⁰

Ilkka otsikoi maanantaina¹²¹ suurin otsikoin ”*Lapuanliike kapinan poluilla?*”.¹²² Saman päivän artikkelissa kerrotaan, ettei Suomea uhata miltään taholta, vihollisia ei näy rajoilla, joten miksi on ryhdytty kapinaan. Artikkelin mukaan kaikkalainen Lapuan liikkeen ymmärtäminen pitää nyt vihdoin loppua. Liian kauan on ymmärretty rikoksia ja se on johtanut tähän tilanteeseen, artikkelissa todetaan. Monissa kirjoituksissaan *Ilkka* syyttää Lapuan liikkeen johtoa liikkeen ajautumisesta väärään suuntaan. *Ilkan* mukaan kaikkia liikkeessä olleita ihmisiä ei voida tuomita, liikkeen johto on johdattanut ihmiset laittomiin tekoihin.¹²³ *Vaasan* ensireaktiot ovat tapahtumista erilaiset. ”Päivän pyörre” -artikkelissa sosiaalidemokraattikansanedustaja Mikko Erich on syypää tapahtumiin. Artikkelin mukaan Erich tuli Mäntsälään, vaikka häntä oli siitä jo aiemmin varoitettu.¹²⁴ Saman päivän uutisessa tapahtumista sanotaan, että poliisi olisi ensimmäisenä avannut tulen. samassa uutisessa todetaan; ”*Erichin uhitteleva tuleminen poliisivartion saattamana saattoi sitten paikkakuntalaisten kärsivällisyyden liian kovalle koetukselle*”.¹²⁵

120 Ahti 1990, 315-319.

121 Lehti ei ilmestynyt sunnuntaisin, kuten ei myöskään Vaasa.

122 Ilkka 29.2.1932, Lapuanliike kapinan poluilla.

123 Esim. Ilkka 29.2.1932 Kapinan tiellekö?; Ilkka 1.3.1932 säännöllinen elämä on palautettava.

124 Vaasa 29.2.1932 Päivän pyörre.

125 Vaasa 29.2.1932 Punapuhe Mäntsälässä lauantai-iltana loppui kiväärinlaukauksiin, joiden kaiku on kerännyt kaikkialta maasta tuhatlukuisen aseistetun miesjoukon paikkakunnalle.

Presidentti Svinhufvudin radiopuheen 2.3.1932 jälkeen *Vaasa* kirjoittaa, että presidenttiä täytyy uskoa. *Vaasa* kehuu kirjoituksissaan puhetta voimakkaaksi ja ainutlaatuiseksi. Lehden mukaan Svinhufvudin käsky on korkein valtakunnassa ja sitä tulee kunnioittaa. Kapinallisten tapahtumista *Vaasa* uutisoi hyvin neutraaliin sävyyn. *Vaasa* ilmoittaa, ettei se aio puolustella tai kaunistella tapahtumista kertomista, mutta se myöskään hyväksy tapahtumien liioittelua. Seitsemännen päivän pääkirjoituksen mukaan Mäntsälän tapahtumat eivät olleet kapinayritys, vaan tapahtumat aiheutuivat ”*tilapäisten tapausten kulusta, ollen hetkellisen kiihtymyksen ja ajattelemattomuuden tulos*,”.¹²⁶ Pääkirjoituksen mukaa levottomuuksien syy oli kuitenkin Erichin ”*provoseeraus*”. Tapahtumat olivat kirjoituksen mukaan niskurointia, ei kapinaa ja pelkästään johtajia tulee rankaista tapahtumista.¹²⁷

Ilkka ylistää samoin presidentin puhetta ja toimintaa kapinaa vastaan kuin *Vaasa*. Presidenttiä Lapuan liikkeen suosijaksi väittäneitä tahoja *Ilkka* moittii kovin sanoin. Seitsemännen päivän artikkeli vaatii Lapuan liikkeen lakkauttamista. Artikkelin mukaan liike tuotti vahinkoja ja häiriöitä suomalaiseen yhteiskuntajärjestyksen toimintaan. *Ilkka* uskoo järjestyksen palaavan yhteiskuntaan, kun Lapuan liike lopetetaan. Seuraavan päivän pääkirjoituksessa *Ilkka* hämmästelee sitä ymmärtämyksen määrää mitä Lapuan liike on saanut osakseen vuosien varrella.¹²⁸

5.3 Lapuan liikkeen jälkiarviointi ja tulevaisuus

¹²⁶ Vaasa 7.3.1932 Tapahtumain tarkkailua.

¹²⁷ Esim. Vaasa 3.3.1932 Veräjältä; Vaasa 4.3.1932 Jaakkoo seliittää.

¹²⁸ Ilkka 3.3.1932 Isäntä; Ilkka 7.3.1932 Rauha ja sovinto; Ilkka 8.3.1932 Rauha ja sovinto.

Mäntsälän kapinoinnin loputtua poliittinen ja median kuohunta Lapuan liikkeen ympärillä jatkui kuumana edelleen. Presidentti Svinhufvudin radiopuheen lupausten perusteella kapinan rivimiehiä ei viety oikeuteen, mutta Lapuan liikkeen johtomiehet asetettiin syytettäviksi kapinoinnista, muun muassa Vihtori Kosola ja kenraali Wallenius pidätettiin. Lisäksi Lapuan liikkeen toiminta kiellettiin välittömästi, kokouksia estettiin, liikkeen johtajien kotiin suoritettiin kotietsintöjä ja liikkeen lehtien ilmestyminen kiellettiin. Mäntsälän tapahtumia seurasi pitkä tilintekoprosessi ja siinä kärsivät menetyksiä niin ”lapualaiset” kuin heidän vastustajansakin, esimerkiksi Mikko Erich sai puheenpitokiellon vastaavien levottomuuksien uusiutumisen pelossa.¹²⁹

Lapuan liike sai kapinointinsa seurauksena kuitenkin pahimman kolhun. Lapuan Liike ry lakkautettiin 24. maaliskuuta 1932. Lakkautus tapahtui myös ironisesti Lapuan liikkeen vaatiman tasavallan suojelulain pohjalta. Mäntsälän tapahtumat tarjosivat Lapuan liikkeen hyökkäysten kohteena olleelle hallitukselle hyvän mahdollisuuden päästä eroon yhä radikaalimmaksi käyneestä liikkeestä. ”Lapualaisten” toiminta ei tähän lakkautukseen kuitenkaan loppunut. Huhtikuussa 1932 Mikko Erich muilutettiin Tampereelta ”lapualaisten” toimesta.¹³⁰ Tämä Mäntsälän tapahtumien kuohunta ja jälkipuinti näkyy tutkimissani lehdissä *Ilkassa* ja *Vaasassa* maaliskuussa ja huhtikuussa 1932 hyvin selvästi. Molemmat lehdet pohtivat kirjoituksissaan hyvinkin paljon Lapuan liikkeen vuosien merkitystä ja kansanliikkeen tulevaisuutta.

Viimeisessä varsinaisessa käsittelyluvussani käsittelen sitä, miten lehdet arvioivat Lapuan liikettä jälkeenpäin ja millaisen kannan ne liikkeeseen kaiken tapahtuneen jälkeen

¹²⁹ Uola 2006, 238-240; Ahti 1990, 273-289.

¹³⁰ Uola 2006, 240-241; Ahti 1990, 273-289.

ottavat. Suuri osa näistä lehtien Lapuan liikkeelle antamista jälkiarvioista ovat viimeiseltä tutkimaltani kuukaudelta eli huhtikuulta 1932, mutta olen ottanut mukaan myös maaliskuun kirjoituksia, jos lehdet antavat niissä jonkinlaista jälkiarviota tai tarkastelevat Lapuan liikkeen merkitystä pitemmällä aikavälillä. Maaliskuussa esiintyvät itse Mäntsälän kapinaa käsittelevät kirjoitukset olen käsitellyt edellisessä käsittelyluvussani eli 5.2:ssa.

Mäntsälän kapinan jälkeen Leinonen kirjoittaa Lapuan liikkeelle loppuarviota:

”Pohja ja perustus on niin hyvä. Herrat vei hyvän miehen pilalle. Pää meni sekaisin vaikka sydän varmastikin sanoi toista. Lapuanliikkeestä olis tullu Suomen talonpoijan pahin hirtonuora, jos se olis päässy tekemähän kaikki mitä meinas. Uskokaa pois! Se osas kavalasti kätkiä aivoituksensa ja sai joukkohonsa monta reirua ja rehellistäkin ihmistä, mutta loppujen lopuksi se olis kyllä näyttäny oikian luontonsa, kun Helsingin peluriherrat olis tuntenu orjat lujasti kourasnansa ja olsivat potkaassu tähän asti tarpeelliset talonpojat syrjähän”.¹³¹

Leinonen tekstissään nostaa mielestäni oman lukijakuntansa ja alueensa ihmisiä alkuperäiseksi ”hyväksi” Lapuan liikkeeksi. Helsingin herrat toiminnallaan tämän kuitenkin pilasivat ja yrittivät samalla myös reiluja ja rehellisiä talonpoikia saada mukaan tähän väärään suuntaan kulkeneeseen liikkeeseen. Leinosen julkisuuskuva alkuperäiselle ja talonpoikaiselle Lapuan liikkeelle on siis hyvä, mutta herrojen Lapuan liikkeen kuva on erittäin negatiivinen ja pilalle mennyt. Vihjaillaan Helsingin herrojen todellisilla tavoitteilla, joista seuraisi jotain pahaä talonpojille. Mielestäni vihjailut orjuusviitteineen liittyvät Lapuan liikkeen epäparlamentaarisiin ja fasistisiin pyrkimyksiin.

¹³¹ Ilkka 8.3.1932 Karhuvainion Esa silmälöö vähä takaasinpäin.

Myös *Vaasa* arvioi Lapuan liikettä Mäntsälän kapinan jälkeen. *Vaasan* 10. päivän pääkirjoituksessa arvioidaan Lapuan liikkeen saaneen enemmän aikaa lyhyessä ajassa kuin puolueet ovat saaneet aikaan koko Suomen itsenäisyyden aikana. *Vaasa* vaatii liikkeen ”*mustamaalaamisen*” lopettamista ja kehottaa keskittämään katseen jälleen kommunisminvastustamiseen. Kirjoituksen mukaan laittomuudet eivät merkitse mitään Lapuan liikkeen saavutusten rinnalla. Lopussa kirjoitus vielä painottaa, että liikettä tarvitaan edelleen, koska se turvaa ja valvoo saavutettuja kommunisminvastaisia tuloksia.¹³²

Jos Lapuan liike oli liikkeen alkuaikoina *Vaasaa* ja *Ilkkaa* yhdistävä tekijä, niin tässä vaiheessa oltiin lähes täysin vastakkaisissa leireissä, ainakin lehtien retoriikan tasolla. Toki molemmat olivat peruspohjiltaan edelleen kommunisminvastaisia lehtiä, mutta suhtautuminen Lapuan liikkeeseen oli hyvin erilaista. Tätä erilaista suhtautumistapaa kuvaa hyvin esimerkiksi sanat kapina ja kuulustelut. Tavallinen lyhyt uutinen Mäntsälän kapinan tutkimuksista oli *Vaasassa* järjestelmällisesti otsikoitu kuulustelu-sanalla. Huhtikuussa 1932 *Vaasassa* ei kertaakaan käytetty otsikoissa kapina-sanaa. Näitä lyhyitä uutisia otsikoitiin sen sijaan jo edellä mainitulla kuulustelu-sanalla sekä armahdus-sanalla eri muotoineen. Selkeästi tässä on nähtävissä tarkoituksellisuus eli toimituksen linja, jossa on mahdollisesti sovittu, että vältetään kapina-sanan käyttöä puhuttaessa Mäntsälän tapahtumista.¹³³

Ilkassa puolestaan Mäntsälän tapahtumista ja sen jälkeen käydyistä tutkimuksista ja oikeudenkäynneistä yms. käytetään järjestelmällisesti kapina-sanaa sekä rinnakkain

¹³² Vaasa 10.3.1932 Lapuan liike järjestönä.

¹³³ Esim. Vaasa 1.4.1932 Kuulustelut jatkuvat; Vaasa 7.4.1932 Kuulusteluja; Vaasa 8.4.1932 Armahdusesityksestä; Vaasa 13.4.1932 Kuulustelut; Vaasa 26.4.1932 Armahdus.

amnestia- ja armahdus-sanaa.¹³⁴ Kapina-sanon järjestelmällisellä käytöllä *Ilkka* taas mielestäni haluaa tuoda Mäntsälän tapahtumien laittomuuden ja lehden oman kielteisen kannan näihin tapahtumiin. *Vaasa* puolestaan taas otsikoinnillaan lieventää ja väheksyy Mäntsälän tapahtumien negatiivisia puolia. *Vaasa* ei mielestäni selkeästikään halua leimata heidän näkökulmastaan isänmaallisia ja kommunisminvastaisia ihmisiä kapinallisiksi ja siten rikollisiksi. *Ilkka* sen sijaan haluaa irtisanoutua Lapuan liikkeestä ja sen tekemistä laittomuuksista ja siksi *Ilkka* otsikoinnissaan käyttää kapina-sanaa.

Nämä samat uutisotsikoissa esiintyvät *Vaasan* ja *Ilkan* rintamalinjat säilyvät luonnollisesti myös lehtien pääkirjoituksissa, kolumneissa sekä muissa Lapuan liikettä koskevassa kirjoittelussa. Oikeastaan nämä rintamalinjat tulevat edellä mainituissa aineistoissa yhä selkeämmin esille verrattuna uutisotsikoihin. Huhtikuussa 1932 kummatkin lehdet käsittelevät Lapuan liikettä päivittäin. *Vaasa* ja *Ilkka* pyrkivät arvioimaan liikkeen aikaansaannoksia, merkitystä ja mahdollista tulevaisuutta. Edelleen lehtien sivuilla näkyy myös *Vaasan* ja *Ilkan* välinen nokittelu ja levikkikilpailu sekä molempien lehtien edustamien puolueiden kilpailu. Lisäksi molemmissa lehdissä käsitellään huomattavan paljon demokratiaa, parlamentarismia ja suomalaisen poliittisen järjestelmän tulevaisuutta Lapuan liikkeen ollessa näissäkin aiheissa keskiössä.

Vaasan päätoimittaja Ikola leimaa vahvassa pakinassaan Mäntsälän kapinan pikkujutuksi ja varsinkin sen jälkiselvittelyt puoluepolitiikoksi.

Maailma mennä ryskää omaa kenestäkään piittaamatonta menuansa, kuin kohiseva

¹³⁴ Esim. *Ilkka* 5.4.1932 Kapinatutkimukset; *Ilkka* 7.4.1932 Kapinatutkimukset; *Ilkka* 12.4.1932 Kapinatutkimukset; *Ilkka* 13.4.1932 Amnestiaesitys; *Ilkka* 14.4.1932 Kapinaliikettä...; *Ilkka* 19.4.1932 Kapinatutkimus...

pyörremyrsky läpi aarniometsän, repien puita juurinensa raastaen maata, multaa, kiviä yhreksi ryöpyksi – ja me kuulemme sen tohinan. Eikä kukaan käsitä mitään. Ja sitten se on taas kaikki ohi. Ja uusi elämä viskaa, nurmettuu myös jäljet, aurinko taas paistaa ja kaikki on ennallaan. Se on elämän meno.¹³⁵

Ettekö näje hyvät ystävät ja kylämmiehet, jottei tämä tohina oo muuta kun joirenkin puoluehuijarien ja sanomalehtien pitämää hoilausta. Oikee mölykonsertti.

Puoluepukarit tappeloovat tyhmien ihmisten suosiosta ja kannatuksesta, joka heitä auttaas valtaan ja – huuto ”laillisuudesta” on vain keppihevonen, narripeli, jolla kaloja koitethan ajaa rysään hirviällä melulla.¹³⁶

Pakinassa Ikola pilkkaa Maalaisliittoa laillisuuden asian käyttämisestä omiin puoluepoliittisiin tarkoituksiinsa eli tässä tapauksesta Ikolan mukaan äänten kalastelu puolueelle on se todellinen vaikutin sanomalehtien ja puolueiden toiminnassa. Lisäksi pakinassa Ikola kirjoittaa, että hänen mukaansa Suomessa pitäisi olla vain kaksi puoluekantaa eli porvarit, jotka haluavat puolustaa Suomea sekä sosialistit, jotka taas Ikolan mukaan haluavat muuttaa Suomen kommunistiseksi valtioksi. Ikolan mukaan Maalaisliitto ”hamuaa” valtaa ja vallan monopolisoimisesta. Pakinan mukaan Maalaisliitto yrittää tehdä laillisuudesta yksinoikeutta, jolla saada Maalaisliitolle lisää ääniä. Ikola kehottaa ihmisiä antaa Maalaisliiton ”täristä” ja hiljalleen järki voittaa kuten kieltolainkin kohdalla.¹³⁷ Järjen äänellä Ikola vihjaa Kokoomuksen suuntaan ja tärinällä hän viittaa hyvinkin todennäköisesti *Ilkan* Leinosen suuntaan.

135 Vaasa 2.4.1932 Jaakkoo seliittää.

136 Vaasa 2.4.1932 Jaakkoo seliittää.

137 Vaasa 2.4.1932 Jaakkoo seliittää.

Ilkassa huhtikuun alun pääkirjoituksessa kirjoitetaan huolestuneeseen sävyyn suojeluskuntien sekaantumisesta Lapuan liikkeeseen ja Mäntsälän kapinaan. ”Yksi suurimpia lapualaisuuden aikaansaamia vahingoita valtakunnalle on se sekaannus, minkä he ovat aiheuttaneet suojeluskuntajärjestössä.” Kirjoituksessa viitataan Mäntsälän tapahtumiin kapina-sanalla, mutta kuitenkin vähätellään suojeluskuntien osuutta tapahtumissa. Kuitenkin pääkirjoituksessa myönnetään joidenkin suojeluskuntapiirien osallistuminen Mäntsälän kuohuntaan ja siitä syystä vieritelläänkin vastuuta Lapuan liikkeen johdon suuntaan, jotka ovat lietsoneet kuohuntaan tätä ”rauhaa ja turvallisuutta harrastavaa kunnollista ainesta”. Rauhallisella ja kunnollisella aineksella viitataan tulkintani mukaan Lapuan liikkeen maalaisliittolaisiin voimiin, jotka ovat liikkeeseen jotenkin huijaamalla saatu mukaanhoukutelluiksi. Selvästi kirjoituksessa ollaan kuitenkin huolestuneita suojeluskunnan kohtalosta, eikä haluta, että se hajoaa ristiriitoihin.¹³⁸

Saman päivän kolumneissa nimimerkki ”*Eerikki*” pohtii *Ilkassa* myös suojeluskuntakysymystä. Hänkin pohtii suojeluskuntien kohtaloa ja pelkää erimielisyyksien eri leirien välillä johtavan pahoihin ristiriitoihin, kun kuitenkin pitäisi muistaa se pääasia eli Neuvostoliiton uhka. Samassa kolumneissa syytellään *Vaasaa* myös valehtelusta ja Maalaisliiton mustamaalauksesta. Eerikki ihmettelee *Vaasan* moraalia, kun valehdellaan kommunistien osallistumisesta maalaisliittolaisten kokouksiin ja siten vihjaillaan heidän vaikuttavan myös Maalaisliiton poliittisiin päätöksiin.¹³⁹

Huhtikuun kantavana retorisenä teemana näkyikin juuri ”*Eerikin*” yllä mainitseva sosialistiksi vihjailu. Nimittäin *Vaasan* selkeänä retorisenä tehokeinona Lapuan liikkeen

¹³⁸ Ilkka 2.4.1932 Suojeluskuntatyön jatkaminen.

¹³⁹ Ilkka 2.4.1932 Pieniä vilkaisuja maailmaan.

jälkiselvittelyissä on *Ilkan* ja Maalaisliiton leimaaminen ”vasemmistolais-keskustalaiseksi”.¹⁴⁰ Sosialistiksi leimaaminen on 1930-luvun Suomessa ja varmasti etenkin Pohjanmaalla ollut erittäin paha syytös ja siten myös varmastikin hyvin tehokas retorinen keino leimata lehtikilpailun vastapuoli tällä määreellä.

Jo aiemmin mainittu laillisuusretoriikka näkyy kummankin lehden sivuilla hyvinkin paljon huhtikuussa 1932, tietenkin kahdesta eri näkökulmasta. *Ilkan* sivuilla korostetaan laillisuutta ja *Vaasan* sivuilla taas pidetään *Ilkan* laillisuuspainotuksia tekopyhinä ja puoluepoliittisina. *Vaasassa* 4.4. julkaistiin laaja artikkeli ”*Laillisuus poliittisena tarkoituseränä eli poliittinen laillisuus*”. Artikkelin kirjoittaja ”*Maamies*” kyllä ymmärtää laillisuusäänen kohoamista kyseisessä poliittisessä tilanteessa, koska oli tapahtunut ”*muodollisen*” lain loukkaamista. Kirjoittajan mukaan asioita ei pidä kuitenkaan nähdä vain lain pykälien valossa. Hänen mukaansa pitää ottaa huomioon tarkoituserät lain rikkomisten taustalla.¹⁴¹

Samassa artikkelissa ihmetellään myös vasemmiston äkillistä laillisuushuutoa, kun 10 vuotta sitten oli vasemmistolla vähän eri äänensävyt laillisuusasioissa. Kirjoittajan mukaan tämä ristiriita on selvä osoitus laillisuusvaatimusten poliittisista tarkoituseristä. Suurta ihmetystä kirjoittajalle aiheuttaa myös se, että Maalaisliitossakin on lähdetty vasemmiston kanssa samoille linjoille ja siten tekemällä palvellaan vasemmiston omia poliittisia tarkoituseriä. Teksti niputtaa Maalaisliiton ohella myös ruotsalaiset (RKP) ja hesarilaiset eli Edistyspuolueen kannattajat laillisuushuudossaan samaan porukkaan eli vasemmiston pussiin pelaaviksi. Kaiken tämän tarkoituksena on ”*Maamiehen*” mukaan

¹⁴⁰ Esim. *Vaasa* 7.4.1932 Malttia tarvitaan; *Vaasa* 12.4.1932 Päivän sana; *Vaasa* 15.4.1932 Maalaisliittolais-sosialistinen hyökkäys...; *Vaasa* 20.4.1932 Taistelua kommunismia vastaan on jatkettava.

¹⁴¹ *Vaasa* 4.4.1932 Laillisuus poliittisena tarkoituseränä, eli poliittinen laillisuus.

tarkoitus vahingoittaa Kokoomusta puolueena. Artikkelissa käytetään retorisenä tehokeinona ironiaa ja satiiria, josta hyvänä esimerkkinä ”Mäntsälän sota”. Pitkässä artikkelissa käytetään jatkuvasti ”Mäntsälän sota” -nimitystä ja rivien välissä ikäänkuin väheksytään ja naureskellaan tahoille, jotka ovat *Vaasan* mukaan niin paljon melunneet Mäntsälän tapahtumista, että täytyyhän siellä Mäntsälässä olla vähintään sota tuollaisten reaktioiden perusteella.¹⁴²

Vaasa leimaa kaikki heidän mielestään liialliset laillisuusvaatimukset poliittiseksi peliksi ja yritykseksi vahingoittaa Lapuan liikkeeseen vähintään myötämielisesti suhtautunutta *Vaasaa* ja Kokoomusta. Artikkelit toruu ”lapualaisia”, sillä heidän ”tyhmyyden tähden” vasemmisto sai erinomaisen poliittisen keinon huutaa laillisuutta. ”Maamiehen” mukaan on selkeästi olemassa kahdenlaista laillisuutta eli ”puhdasta” ja ”poliittista”.¹⁴³

Jos *Vaasassa* leimattiin *Ilkan* ja Maalaisliittolaisten toiminta Lapuan liikkeen jälkiselvittelyissä puoluepolitiikoksi, niin *Ilkassa* harrastettiin samaa leimaavaa toimintaa *Vaasan* ja Kokoomuksen suuntaan. ”Meillä on pitkät ajat ollut täysin selvillä se seikka, että kansanliike on siitä saakka kun ”ottopoika”-systeemi luotiin ja Helsingissä pidettiin ns. maalaisliitto-lapualaisten kokous, ollut kokoomuksen puolue-etujen hyväksi toimiva järjestö, johon siellä täällä on eksynyt maalaisliittolaisiakin mukaan.” Kirjoituksen mukaan tällä tavalla puoluepolitiikolla kommunismin vastustaminen ei tule onnistumaan. Kyseisessä pääkirjoituksessa 5.4 *Ilkka* leimaa Lapuan liikkeen Kokoomuksen apupuolueeksi, joka toimii Kokoomuksen poliittisten tavoitteiden hyväksi.¹⁴⁴ Kaiken lisäksi jotenkin harhauttamalla on onnistuttu eksyttämään tähän

¹⁴² Vaasaa 4.4.1932 Laillisuus poliittisena tarkoituseränä, eli poliittinen laillisuus.

¹⁴³ Vaasa 4.4.1932 Laillisuus poliittisen tarkoituseränä, eli poliittinen laillisuus.

¹⁴⁴ Ilkka 5.4.1932 Oma tunnustus.

Kokoomuksen johtamaan liikkeeseen myös maalaisliittolaisia eksyneitä lampaita. Eli tässä Lapuan liikkeen loppuselvittelyjen vaiheessa *Ilkassa* luodaan liikkeestä julkikuvaa Kokoomuksen johtamana apupuolueena.

”Lapuan liike on suomalaista talonpoikaa ja hänen aineksiaan ja vaikutusvaltaansa vähentämässä.” Samassa 5.4. julkaistussa pääkirjoituksessa siirretään kaikki vastuu Lapuan liikkeen suorittamista laittomuuksista herroille, jotka ovat juonitelleet rehellistä talonpoikaa vastaan. Kirjoitus vetoaa lukijakuntaansa tehokkaasti asettaen vastakkain juonittelevat herrat ja rehelliset talonpojat. Mielestäni tällä *Ilkka* pyrkii jälleen vetoamaan lukijakuntaansa, joka suurelta osin koostuikin talonpojista. Kirjoitus suorastaan kutsuu kaikkia Lapuan liikkeeseen eksyneitä maalaisliittolaisia talonpoikia unohtamaan ja jättämään Lapuan liikkeen. Tekstissä uhkaillaan talonpojan etujen menetyksellä, jos herrojen johtama liike edelleen vielä Mäntsälän kapinankin jälkeen jatkaa toimintaansa. Liikkeen jatko on ainoastaan Kokoomuksen herrojen *”huijauspolitiikkaa”* talonpoikia vastaan.¹⁴⁵ Pääkirjoituksen retoriikka on ikiaikaisen tehokasta; käytetään ihmisissä esiintyvää herravihaa ja pelotellaan tavallisen ihmisen etujen menetyksellä, jos he erehtyvät tukemaan herrojen juonia.

Sama herrat vastaan talonpojat -tematiikka näkyy *Ilkan* sivuilla huhtikuussa 1932 useassakin kirjoituksessa. Leinonen pakinoi *Karhuvainion Esa* -palstallaan, että hänet *”pannahan syyttämätä saunahan”* ja että hän on halunnut olla viime aikoina asioista hiljaa, koska nämä asiat ovat olleet niin isosti esillä. Mutta nyt Leinonen haluaa ottaa asioihin jälleen kantaa, koska hänen mukaansa on tahoja, jotka ovat epäilleet, ettei hänellä olisi enää sanottavaa. Kaikkein eniten Leinosta tuntuu kuitenkin kirjoituksessa vaivaavan ne lukuisat tiedustelut, joissa on *”erityisesti kysely oonko mä isänmaallinen.”* Pakina antaa Leinosen mukaan vastauksen erääseen tiettyyn ”lapualaisen” kirjeeseen, jonka

145

Ilkka 5.4.1932 Oma tunnustus.

Leinonen on saanut. ”Sillä kyllä niidenkin joukos on oikeeta reiruja miehiäkin sielä taampana, vaikka esis ja näkyvis ja suunsoitos on useen sellaaasia, joiden paasaamisellen ei viitti korviansa lotkahuttaa.”¹⁴⁶

Kyseinen pakina vaikuttaa hiukan sovittelvalta Lapuan liikkeen pohjalaiskannattajien suuntaan ja syynä tähän saattaa olla Leinosen lukuisat tuohon aikaan saadut uhkaus- ja tappokirjeet ja Leinoselle osoitettu antipatia hänen vanhoissa tuttavapiireissään, joista monet olivat sekaantuneita Lapuan liikkeen sisäpiireihin. *Ilkan* satavuotishistoriikin kirjoittajan ja *Ilkan* päätoimittajan (1980-2007) Kari Hokkasen mukaan Leinonen ja *Ilkan* hallintoon kuuluvat sekä *Ilkan* asiamiehet kulkivat maakunnassa tuohon aikaan revolverit taskussa. Taistelu Lapuan liikkeen laittomuuksia vastaan näytti *Ilkalle* voitetulta Mäntsälän kapinan jälkeen, mutta se taistelu näkyi myös *Ilkan* huonona taloustilanteena. Hokkasen mukaan merkittävä osa Pohjanmaan liikemiehistä ja sanomalehtien ilmoittajista olivat kallellaan Lapuan liikkeen ja sen seuraajan Isänmaallisen Kansanliikkeen(IKL) suuntaan ja tämä tuntui myös *Ilkan* kassavirrassa.¹⁴⁷

Jos Leinonen pyrkii hiukan sovittelmaan oman maakuntansa ”lapualaisten” kuumentuneita tunteita, niin ei hän säästele sanan säiläänsä Kokoomuksen herroja kohtaan. Jo aiemman esiintulleen tematiikan mukaisesti hän syyttää *Vaasaa* ja Kokoomusta puoluepolitiikoinnista sekä vahvan hallitusvallan luomisyntyksestä, jonka todellisena tavoitteena on Leinosen mukaan demokratian kaventaminen. Tällaiseen herrojen kelkkaan ei talonpojan kannata enää hypätä. Jälleen kerran Leinonen filosofoi jo tutuksi tulleilla sanoilla: ”Minkä herrat maahan syöksi, rakens talonpoika taas”. Pakinassa Leinonen käy läpi myös Lapuan liikkeen saavutuksia, jotka hänen mukaansa

¹⁴⁶ Ilkka 7.4.1932 Karhuvainion Esa pannahan syyttämätä saunahan.

¹⁴⁷ Leinonen 1960, 208-224; Mikkilä 2000, 104-113; Hokkanen 2006, 106, 72-79.

ovat ehdottomasti maalaisliittolaisten ansioita: ”Saavutuksia ei olisi tullu koskaan jos ei maalaisliitto ollu tuimasti niiden asian takana jotka saatihin”. Kirjoituksessa Leinonen käy läpi asioita, joita hän ja Maalaisliitto ei tule hyväksymään eli laittomuudet, väkivalta, hallitusten uhkaileminen, äänioikeuden kaventaminen ja esivallan vastustaminen.¹⁴⁸

”Niin että eiköhän ne ollut pääasias kokoomuspuoluehen pamppuja, jotka sielä takana hääräs ja suuntia viisas ja husuttivat hakkaamahan maalaisliittua, ja käytihin niinkun käytihin.” Edelleen tekstissä jaksetaan myös mainita, että se Lapuan liikkeen vastustama kommunismi on yhä vastustamisen arvoinen asia, mutta hänen eikä kenenkään järkevän talonpojan kannata enää lähteä herrojen matkaan. Leinonen pakinassaan irtisanoutuu kaikista demokratiaa horjuttavista hankkeista, jotka hän leimaa Kokoomuksen herrojen apupuolueeksi muuttuneen Lapuan liikkeen tavoitteiksi.¹⁴⁹

Vaasassa samoihin aikoihin painotetaan malttia omilta kannattajiltaan, ”Ei pidä provosoitua provokaatioista, joita vasemmistolais-keskustalainen” sanomalehdistö harrastaa sekä ”Varokaa provokaattoreita, malttakaa mielenne!” Lehdessä 7.4. julkaistussa kolumnissa ”Malttia tarvitaan” nimimerkki T.L niputtaa jälleen Maalaisliiton vasemmiston kanssa yhteen ja vastaavasti taas kehuu oman puolueensa eli Kokoomuksen toimintaa Lapuan liikkeen kuohunnan keskellä. Kolumnin mukaan Svinhufvud(Kokoomus) hoiti Mäntsälän tilanteen hienosti, kuten pitikin. Nyt vain pitäisi kokoomusväen malttaa mielensä ”vastapuolen lehdistön” tekemien provokaatioiden keskellä, joissa kirjoittajan mukaan syytellään isänmaallista väkeä laittomuuksista ja kapinoinnista. Oikeat syylliset laittomuuksiin löytyvät artikkelin mukaan muualta kuin tämä vastapuolen lehdistö on syyttänyt, kolumni syyttää kryptisesti: ”Me tiedämme nyt,

¹⁴⁸ Ilkka 7.4.1932 Karhuvainion Esa pannahan syyttämätä saunahan.

¹⁴⁹ Ilkka 7.4.1932 Karhuvainion Esa pannahan syyttämätä saunahan.

*että keskuudessamme liikkuu hämäräperäisiä henkilöitä, jotka pyrkivät kansanliikkeen nimissä ajamaan sille aivan vastakkaisia tarkoituksia.*¹⁵⁰ Kirjoituksessa Lapuan liikkeestä luodaan kuvaa oikeanlaisena ja tärkeänä liikkeenä taistelussa kommunismia vastaan, jonka maineen valitettavasti liikkeen liepeillä liikuskelevat hämärämiehet ovat tahranneet. Vastakkaiset mielipiteet puolestaan leimataan vasemmistolaisiksi ja provokaatioiksi.

Samoilla linjoilla Svinhufvudin kehumisessa, puoluepolitikointileimauksessa ja sosialismilla pelottelussa jatkaa *Ikola Jaakkoo seliittää* -pakinassaan 13.4. Jaakoon mukaan miehet lähtivät Mäntsälästä heti kotiin ”huomattuaan erehryksensä”, kun ”Ukko-Pekka” käski. Pakinassa Jaakkoo rinnastaa maalaisliittolaiset lehdet sosialistilehtien kanssa ja muistuttaa jälleen Neuvostoliiton vaarasta. ”*Kun ei vai puhistuksissansa räjährä kun kaljatynnyri ja ryötä meitä sivullisiakin. Heivakkaa helkutis pruuuttia poijat, jottei käy ohraasesti.*” Jaakoon mukaan Maalaisliitto on unohtanut vuoden 1918 kapinan ja liikaa vasemmistolle tilaa antaessaan vie Suomen kommunismin tielle.¹⁵¹

Yllä olevassa lainauksessa Ikola pelkää, että jos liikaa syytellään ja tuomitaan ihmisiä Lapuan liikkeen laittomuuksista saattaa seuraukset ulottua laajemmallekin yhteiskuntaan. Ohraisestikäymisellä viitataan varmastikin siihen suurimpaan peikkoon eli kommunismin nousemiseen. Lapuan liikettä ei haluta *Vaasassa* liikaa tuomita, koska ensinnäkin se saattaisi aiheuttaa kommunistien toimintaympäristön vapautumista isänmaallisten ainesten kärsiessä selvityksistä ja toiseksi *Vaasa* on kirjoittanut nyt jo laittomasta

150 Vaasa 7.4.1932 Malttia tarvitaan.

151 Vaasa 13.4.1932 Jaakkoo seliittää.

liikkeestä suurelta osin niin positiivisesti, että mahdollisesti toimituksessa on ollut pelkoja joidenkin tuomiokirveiden osumisesta aina heihinkin saakka.

Kuten Leinonen *Ilkassa*, niin myös Ikola *Vaasassa* kantaa huolta suojeluskuntajärjestön tulevaisuudesta Mäntsälän kapinan jälkiselvittelyissä. *Ilkassa* pelättiin suojeluskuntien lakkauttamista, koska osan suojeluskuntalaisista tiedettiin sekaantuneen Mäntsälän kapinaan. *Vaasassa* taas ”Jaakkoo”-pakinassaan Ikola pelkää maalaisliittolaisten kohujuttujen antavan aseita suojeluskuntien lakkauttamisille. Pakinassa Jaakkoo vetoaa Maalaisliiton muutama vuosi aiemmin kuolleen perustajan sanoihin, joiden mukaan Suomessa ei koskaan saisi rinnastaa valkoisia itsenäisyyden puolustajia aseellisiin kapinallisiin. Tätä Maalaisliitto Jaakoon mukaan kyseisessä tilanteessa juuri tekee.¹⁵² Puolueen perustajan sanoihin vetoaminen on Ikolalta tietenkin hyvä keino saada painoarvoa sanoilleen lehden maalaisliittolaisissa lukijoissa.

Huhtikuun puolivälistä huhtikuun loppuun eli aina tutkimusjakson loppuun saakka lehdet käyvät edelleen sivuillaan kiivasta väittelyä Lapuan liikkeen tarkoituspäristä, tulevaisuudesta ja leimaavat toisiaan ja edustamiaan puolueita vuorotellen Suomen tulevaisuuden vaarantajiksi. Molemmissa lehdissä siteerataan ja kommentoidaan toistensa kirjoituksia. Esimerkiksi 18.4. *Vaasassa* siteerataan *Ilkkaa* ”Turmiollinen ajatussekaannus, että lapualaisuus olisi jotakin samaa kuin isänmaallisuus” -otsikoidussa artikkelissa. Artikkelin on osa *Vaasan* säännöllistä muut lehdet -osiota, jossa kommentoidaan ja käydään läpi muiden sanomalehtien kirjoituksia. Kyseinen otsikko on lainaus *Ilkasta* ja itse kolumnissa *Vaasa* käy suorasanaisesti Leinosen kimppuun hyvin henkilökohtaisellakin tavalla. Kirjoituksen mukaan *Ilkka* ja sen päätoimittaja herättävät

152

Vaasa 14.4.1932 Jaakkoo seliittää.

lähinnä sääliä ja hymyä kirjoituksillaan, joissa rienataan, häpäistään ja vääristellään Lapuan liikkeen saavutuksia. Artikkelin mukaan Lapuan liike on saanut aikaan...

uuden isänmaallisen ajattelutavan, joka on synnyttänyt niin valtaisan liikkeen isänmaallisen kansan herättämisessä, ettei Ilkka kai voine osoittaa lähinnä vapausotamme aikain yhtään samanlaista -mikä nyt sitten tulee ”tasavaltalais-kansanvaltalais” -liikkeestä, jonka nyöriä hra päätoimittaja hoitelee. Toistaiseksi sen isänmaallisuus ilmenee vain siinä, että vanhalle munalukolle saatiin uusi nimi.

Saatpa kerran Ilkka nähdä, että kun tässä alkaa sinun elättämäsi punainen rintama vielä voimistua, niin nyt häväisemäsi isänmaalliset kansalaiset ovat ensimmäisinä valmiit isänmaallisuutensa teoissa osoittamaan ja silloin sopii erinäisten ”politiikan hoitajain” juosta taas esikunta-pibenteiksi kunniamerkkejä kärkkymään.¹⁵³

Kyseisessä *Vaasan artikkelissa* Leinonen ja mielestäni myös suomalainen demokratia leimataan heikoksi ja toimintakyvyttömäksi todentullen. ”Oikeat” isänmaalliset ihmiset siinä vaiheessa tulevat ja pelastavat Suomen. Myöskin leimataan *Ilkka* ja Leinonen surkeiksi taustallapuhastelijoiksi, jotka kaikella isänmaallisia ihmisiä häpäisevällä toiminnallaan vielä nostavat kommunismin Suomessa uuteen nousuun. Kirjoituksen mukaan Leinonen ja muut ”heikot” politikoinnillaan kaipaavat vain huomiota kunniamerkkeineen, kun taas ”oikeat” isänmaalliset ovat vahvoja sekä toiminnan miehiä. Lapuan liike saa sädekehän artikkelissa, kun sen toiminta rinnastetaan jo vapaus sodan saavutuksiin, jotka tuon ajan valkoisissa yhteiskuntapiireissä nauttivat varmastikin melkoisen suurta arvostusta. Kaiken lisäksi vielä tasavaltaa ja kansanvaltaisia piirejä

¹⁵³ Vaasa 18.4.1932 Turmiollinen ajatussekaannus, että lapualaisuus olisi jotakin samaa kuin isänmaallisuus.

käsitellään kirjoituksessa hyvin vähättelevään sävyyn, joka selvästi näkyy muutenkin Vaasan sivuilla 1930-luvun oikeistosuuntauksen virtauksissa.

Ilkassa samaan aikaan puolestaan jatketaan herravihan ja talonpojan ihailun tiellä, joskin hieman uusin värityksin. *Ilkassa* 16.4. ”Pieniä vilkaisuja maailmaan” -lehdistökatsauksessa ihmetellään *Vaasan* ja Kokoomuksen suunnalta tulevaa Mäntsälän kapinan vähättelyä. Kirjoituksessa leimataan jälleen kapinoinnin ja laittomuuksien tekijät herroiksi ja nyt myös ulkomaalaisiksi. ”*Helsingissä olivat puuhassa Uudenmaan ruotsalaiset aatelisherrat, tilanomistajat ja tehtaanpatruunat. Tampereella johti asioita saksalaisyntyinen eläinlääkäri.*” Lisäksi kirjoituksen mukaan ”*valkoinen rintama*” ja ”*porvarillinen maailmankatsomus*” ovat lapualaisten sanaleikkejä, joilla tarkoitetaan juuri sitä jyrkkää lapualaisuutta, joka *Ilkan* mukaan alkaa olla fasismia ja oikeistolaista diktatuuria tavoittelevaa toimintaa. Katsauksessa piikitellään suoraan myös Ikolan suuntaan, joka kirjoituksen mukaan on ollut tekopyhästi huolestunut suojeluskuntien tulevaisuudesta. *Ilkan* mukaan Ikola on itse suojeluskuntien pahin uhkaaja omalla toiminnallaan.¹⁵⁴ Mielestäni kirjoituksessa käytetään ajanmukaista ja tehokasta retoriikkaa, kun herrat leimataan taustoilla juonittelijoiksi ja vieläpä sekoitetaan näihin hiukan ulkomaalaisepäluulojakin.

Samaa ulkomaalaisvihamielisyyttä ja vihjailuja Lapuan liikkeen johtoportaan ulkomaalaisuudesta käytetään *Ilkassa* myös 13.4. Jusun ”Mitä kuuluu” -kolumnissa. ”*Samana päivänä tunnettu ja suomalaiskansallinen kiihkoilija ja syvästi suomalaista talonpoikaa rakastava von Frenckell puhui samoista asioista Helsingissä*”, kolumnissa ironisesti naureskellaan herroille ja heidän ulkomaalaisille nimilleen. Samaan ironiseen sävyyn kerrotaan, että herrat saavuttavat kaikki suomalaiskansalliset tavoitteensa, kun

¹⁵⁴ Ilkka 16.4.1932 Pieniä vilkaisuja maailmaan; Ilkka 21.4.1932 Karhuvainion Esa paasaa vieläkin politiikkaa; Ilkka 25.4.1932 Viime päivän parlamentarismia.

Maalaisliitto ja talonpojat siirretään sivuun päätöksenteosta. ”*Ihme ja kumma, ettei joku Mooses Pergament tai Aaron Balthasar lähiaikoina*”...Jutussa Lapuan liikkeen johto leimataan täysin ulkomaalaiseksi ja sen tavoitteet talonpojille vieraiksi. Talonpojat kuvataan hyväksi ihmisiksi, jotka eivät tällaisiin ulkomaalaisten herrojen puuhiin mukaan lähde. Kolumnissa kovasti ihmetellään, miten on mahdollista, että ulkomaalaiset tulevat sanomaan suomalaisille ketkä ovat isänmaallisia ja ketkä eivät.¹⁵⁵ Viimeisellä huomautuksella viitataan mielestäni selkeästi siihen, että Lapuan liikkeen kannattajat tai sitä sympatisoivat ihmiset jakoivat ihmisiä isänmaallisiin ja epäisänmaallisiin kasteihin. Jos olit samaa mieltä Lapuan liikkeen kanssa, olit isänmaallinen, jos eri mieltä, olit epäisänmaallinen. Tässä vaiheessa *Ilkka* alkoi Lapuan liikkeen näkökulmasta selkeästi kuulua tähän epäisänmaallisten kastiin.

Huhtikuun lopussa *Ilkassa* lyödään vielä kerran Lapuan liikkeen eri vaiheita ja mahdollista tulevaisuuttakin nippuun kaksiosaisessa pääkirjoituksessa ”*Uuden kansalaisjärjestön mahdollisuudet*” sekä tätä aihetta kommentoidaan pohjalaiseen tapaan vapaammassa muodossa ”*Karhuvainion Esa*” -kolumnissa. Pääkirjoituksessa katsotaan, että Maalaisliitto ja Kokoomus olivat Lapuan liikkeen alussa yhteisrintamassa kommunismia vastaan. Ja yhdessä perustivat Suomen Lukon kommunisminvastaista työtä tekemään. Ennen talonpoikaismarssia yhteisellä kommunisminvastaisella rintamalla oli vaikeuksia pitää rivejään yhtenäisenä, koska Työn Äänen tapaus ja muut laittomuudet horjuttivat rintamaa, mutta marssi suoritettiin hienosti ilman ongelmia. Pääkirjoituksen mukaan tämän jälkeen syntyi Lapuan liike järjestönä ja laittomuudet lisääntyivät.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Ilkka 13.4.1932 Mitä kuuluu?

¹⁵⁶ Ilkka 20.4.1932 Uuden kansalaisjärjestön mahdollisuudet.

Kirjoituksen mukaan Lapuan liike olisi saanut aikaan enemmän hyvää pelkällä tekemättömyydellä kuin millään muulla. Lapuan liikkeen olisi pitänyt olla ”äänetön vahti” ja tarkkailija, joka olemassaolollaan olisi ohjannut Suomea kohti kommunisminvastaista tietä. ”Siis aivan samoin kuin vapaussodasta palannut talonpoika nosti reikärautansa tupansa orrelle ja katsoi vain silloin tällöin, että reikä on puhdas ja lukko lyö tulta ja on tällä toiminnallaan maamme itsenäisyyden paras tuki ja turva.” Kuitenkin tässä vaiheessa pääkirjoituksen mukaan asiat alkoivat mennä lopullisesti pieleen. Laittomuudet jatkuivat ja kiihtyivät kyydityksineen ja Lapuan liike ”teki yhä selvemmin renginpalvelusta yhdelle poliittiselle puolueelle.” Nämä laittomuudet ja Kokoomuksen talutushihnassa olo johtivat kirjoittajan mukaan siihen, että muut yhteisrintamassa olleet puolueet jäivät liikkeestä pois. Tämä on tekstin mukaan surullista, että hyvä liike vietiin pilalle, mutta uutta liikettä ei kannata luoda, koska kommunistilait saavutettiin ja koska Lapuan liike ei yksinkertaisesti jaksa tehdä sitä valistustyötä, jota kommunisminvastainen työ tarvitsee.¹⁵⁷

Seuraavan päivän *Ilkassa* pääkirjoitus jatkaa samalla otsikolla. Nyt pääkirjoitus keskittyy enemmän Lapuan liikkeen tulevaisuudenmahdollisuuksiin kuin menneiden vaiheiden kertaamiseen. Kirjoituksessa kannatetaan Lapuan liikkeen jatkamista puolueena, ei järjestönä. Puolueena Lapuan liike siirtyisi ulkoparlamentaarisesta toiminnasta parlamentaariseen tielle. Puolueena Lapuan liikkeen menestykseen kirjoituksessa ei tosin uskota. Ainoa mahdollisuus Lapuan liikkeelle jatkaa järjestönä, olisi valistustyö Suomen Lukon tapaan, kuten aiempikin pääkirjoitus mainitsi. Pääkirjoitus pitää Lapuan liikkeen miehiä kuitenkin niin toiminnan miehinä, että tähän mahdollisuuteen ei uskota. Ja kaiken lisäksi Lapuan liike olisi ainoastaan alajärjestö Kokoomukselle, koska se on syönyt

lupauksensa talonpojille ja tehnyt ”*renginpalveluksia*” tälle puolueelle. Näistä syistä tälläisen järjestön toimintaan ja lupauksiin olisi erittäin vaikea luottaa.¹⁵⁸

Pääkirjoituksen mukaan yhteinen kommunistivastainen rintama eli se alkuperäinen puhdas Lapuan liike on pilattu Kokoomuksen toimesta. Lapuan liike olisi säilynyt yhteisenä liikkeenä pysymällä tarkkailijana, jota aiempi pitkä lainaus mielestäni hyvin talonpojan tuvan orrella olevine aseine kuvaakin. Laittomuudet ja kärsimättömyys tehdä valistustyötä kommunismia vastaan tekevät Lapuan liikkeen jatkosta mahdotonta. Lapuan liike kuvataan kärsimättömänä, laittomana ja Kokoomuksen etuja palvelevana liikkeenä, jolla ei ole olemassa todellisia edellytyksiä toimia menestyksekkäästi tulevaisuudessa.

Jos *Vaasa* ja Kokoomus leimaavat Ilkkaa ja Maalaisliittoa sosialistimaalaisliittolaisiksi, niin ”Karhuvainion Esan” kolumnissa Lapuan liike ja Kokoomus rinnastetaan puolestaan myöskin sosialistien kanssa samankaltaisiksi. Kolumnin mukaan ”lapualaiset” ja sosialistit ovat aatteiltaan niin samanlaisia, että jossain vaiheessa itsekin huomaavat olevansa ”*sukulaasia*”. Leinosen mukaan talonpojat ja maanviljelijät ovat Suomen tukena ja turvana sekä selkärankana. Kun taas sosialistit ja ”lapualaiset” vievät kummatkin Suomea kohti diktatuuria. Kirjoituksessa vieritetään syytä Lapuan liikkeen radikalisoitumista ja epädemokraattisista pyrkimyksistä Kokoomuksen suuntaan. Kolumnissa kuvaillaan häpeällisenä sitä, että Kokoomus antaa Vihtori Kosolan ja muiden Lapuan liikkeen johtajien kärsiä yksin syyllisyydestä, vaikka todellisuudessa Kokoomus oli koko ajan taustalla kehittämässä Lapuan liikkeen suuntaa ja aatetta kohti oikeistolaista diktatuuria. Leinonen nostaa jälleen talonpojan muiden tahojen yläpuolelle, kun hän kuvaa demokraattisen talonpojan taistelussa ”lapualaisia” ja sosialisteja vastaan. Tekstissä naureskellaan niille kokoomukselaisille yritelmiä, joissa Kokoomus väittää

Maalaisliiton yrittävän ”*tehdä viattomasta liikehtimisestä kapinaa, vaikka me hyvin tiedämmä ettei se ollu kun liikehtimistä!*” Leinonen vihjailee kolumnissaan, että hän tietää erinäisiltä tahoilta kuullun perusteella, että todellisuudessa Kokoomus oli Mäntsälän kapinankin taustalla. Vaikka sosialisteihin Leinonen ei sanojensa mukaan yhtään luotakaan, niin hän ei silti aio muiluttaa ketään. Hänen mukaan sosialistit ovat ainoastaan saaneet voimaa Lapuan liikkeen toimista, koska nyt sosialisteista muilutuksineen on tullut marttyyreita.¹⁵⁹

Kolumnin antama kuva Lapuan liikkeestä on jyrkän kielteinen. Lapuan liike kuvataan Kokoomuksen poliittisena jatkeena, ja jonka kautta Kokoomuksen tavoitteena on Suomen poliittisen järjestelmän muuttaminen oikeistolaiseksi diktatuuriksi. Lukijoihin vedotaan jälleen talonpoikaisella retoriikalla, jossa Leinonen jollain tapaa jopa monopolisoi demokratian talonpoikaiseksi hyveeksi ja yksin talonpojan tehtävä on puolustaa demokraattista ajattelutapaa sosialismia ja ”lapualaisuutta” vastaan.

Vaasan tutkimusjakson viimeisimmissä Lapuan liikettä koskevissa kirjoituksissa vähätellään edelleen Mäntsälän tapahtumia, naureskellaan Maalaisliiton ja Ilkan puoluepoliittisointia sekä vieritetään Lapuan liikkeen ongelmia lievemiesten harteille. ”Jaakkoo seliittää” -pakinassaan 26.4. Ikola kirjoittaa: ”*Mitä kapinallisia ne sellaaaset miehet on, jotka lupaavat kaatua -ampumata!?- Tämä kai osoittaa, jottei ne mitään vallankaappausta havitelleet, vaan oli se mielenosoitusta aseet käsis.*” Ikolan mukaan Mäntsälässä oli todellisuudessa kyseessä ”*Aseellinen mielenosoitus-farssi*”, johon ”*onnettomasti*” sekaantui Lapuan liikkeen johtomiehiä. ”*Mutta ei pirä myöskään asioita, eikä yrittää kääntää muuksi kuin mitä ne ovat ja tutkimukset osoittavat. Kun lapualaiset*

159

Ilkka 21.4.1932 Karhuvainion Esa paasaa vieläkin politiikkaa.

omasta puolestaan siihen alistuvat menemään linnaankin, uskollisina maan laeille – niin eikö se riitä?”¹⁶⁰

Ikola vähättelee ylläolevassa pakinassaan Mäntsälän tapahtumia ja leimaa ne laadultaan ja vakavuudeltaan mielenosoituksen tasolle, koska ”lapualaiset” luovuttivat väkivallatta heti käskyn kuultuaan. Tällä Ikola varmastikin viittaa presidentti Svinhufvudin kapinallisille osoitettuun radiopuheeseen. Samoin hän kehottaa välttämästä tapahtumien merkitysten liioittelua ja odottaa rauhassa tutkimusten tuloksia, kuten ”lapualaisetkin” tekevät. Ikola leimaa koko Mäntsälän tapahtuman onnettomaksi farssiksi, jonka tarkoituksena ei todellakaan ollut vallankaappaus, mutta Lapuan liikkeen edustajat kuvataan tekstissä uskollisiksi ja kunniallisiksi isänmaan miehiksi. Pakinassa tuomitaan vahvasti myös ne kirjoitukset ja puheet, joissa Mäntsälän tapahtumat rinnastetaan vuoden 1918 vallankaappausyrityksiin. Ikolan mukaan siinä tapauksessahan kaikki lakotkin ja virkavaltaa vastaan toiminen ovat kapinoita. Edelleen Lapuan liikkeen miesten laittomuudet selitetään pakinassa ”klopikkamaisiksi”.¹⁶¹

Lievemiehistä Ikola kirjoittaa 29.4 ”Jaakkoo seliittää” -pakinassaan. ”*Kommunismia vastaan taistelevan Lapuan liikkeen olivat edesvastuuttomasti ”lievemiehet” vieneet Mäntsälän kaivoon.*” Maalaisliiton ”*puoluepolitikoitsijat*” olivat hänen mukaansa kovasti pettynyttä, kun kaivosta ei löytynytäkään mitään. Ikolan mukaan Maalaisliitto on jo politikoinut itsensä pussiin täydellisellä yhteistyön puutteellaan ja että Maalaisliitto ei toimintansa johdosta omaa enää kenenkään tukea. Pakinassa myöskin parlamentarismi saa jälleen kerran näpäytyksen heikkoudestaan ja toimimattomuudestaan.¹⁶²

¹⁶⁰ Vaasa 26.4.1932 Jaakkoo seliittää.

¹⁶¹ Vaasa 26.4.1932 Jaakkoo seliittää.

¹⁶² Vaasa 29.4.1932 Jaakkoo seliittää.

Omaa pesäänsä kapinan suhteen Ikola puhdistelee huomauttamalla painokkaasti, että *Vaasa* jo Mäntsälän tapahtumien alusta saakka varoitteli ihmisiä osallistumasta Mäntsälään. Todellisuudessa *Vaasan* toimituksessa oli melkoista polemiikka lehden linjasta Mäntsälän kapinan aikana. Ilmari Laukkosen ”*Vaasan Jaakkoo -Tosi pohjalainen*” -kirjassa, joka perustuu Ikolan päiväkirjoihin ja hänen pakinoihinsa, Ikola koki olevansa lehden toimituksessa yksin vaatimuksessaan, jossa kapina täytyy lopettaa ja että presidenttiä täytyy totella. Laukkosen kirjan mukaan Ikola kirjoitti muiden eriävistä mielipiteistä huolimatta artikkelin, jossa vaadittiin tottelemaan presidentin käskyä kapinan hajaantumisesta. Laukkosen mukaan *Vaasan* toimituksessa oli moni toimittaja ja talousihminen suorastaan hihkunut ja hehkunut Mäntsälän tapahtumien johdosta. Varmastikin yksi suuri motiivi päätoimittaja Ikolan toiminnalle Mäntsälän tilanteessa oli pelko oman lehden lakkauttamisesta, jos *Vaasa* sattuisi olemaan ns. väärällä puolella. Laukkosen mukaan tällaisia huhuja liikkuikin Helsingissä, jossa liikkui huhu *Vaasan* ylyttävän ihmisiä kapinaan. Ikolan presidenttiä puolustavan ja kapinan lopettamisen puolesta kirjoitettu artikkeli kuitenkin lopetti nämä huhut, kun oikeusministeri Kivimäki luki artikkelin ja oli artikkelin sisältöön myös tyytyväinen.¹⁶³

Tutkimusjakson *Vaasan* viimeisimmässä pääkirjoituksessa *Vaasa* vähättelee edelleen Mäntsälän tapahtumia ja valittelee yhteisen kommunisminvastaisen rintaman murtumista. ”*Mäntsälän kapinalla ei ole ollut mitään edeltäpäin suunniteltua pohjaa, vaan että sen aiheuttajana on pidettävä sosialistien provokatorista toimintaa rinnan viranomaisten välinpitämättömyyden kanssa.*” Pääkirjoituksessa valitellaan myös niitä leimaamisyrityksiä, joissa myös Kokoomuksen on väitetty osallistuneen kapinaan. Motiivina tällaiseen on kirjoituksen mukaan ollut puoluesokeus ja leimaajina tässä ovat toimineet sosialistit ja Maalaisliitto tasavertaisina. Tämä ”*häikäilemätön, ilkeä ja*

163

Vaasa 29.4.1932 Jaakkoo seliittää; Laukkonen 1993, 123-124.

juonitteleva” toiminta on johtanut yhteisymmärryksen ja porvarillisen rintaman murtumiseen. Pääkirjoituksen mukaan seurauksena on vasemmistosuunnan vahvistuminen ja että tällä ”*Puoluesokeudella on saatu aikaan kuiluja.*”¹⁶⁴

6. JULKISUUSKUVA-ANALYYSI

Lapuan liikkeellä oli suuri näkyvyys kummankin lehden sivuilla. Tutkimukseni mukaan voidaan sanoa, että Lapuan liike oli aikansa superjulkkis Etelä-Pohjanmaalla ja että kirjoittelu oli hyvin runsasta. Tätä tutkimustulosta tukee tilastollinen osuus tutkimuksessani. *Vaasa* ja *Ilkka* kirjoittivat 1.11.1929–30.4.1932 välisenä aikana yhteensä 2 364 lehtijuttua, jotka kirjoitettiin Lapuan liikkeen vuoksi. Määrä on mielestäni suuri.

Vaasa ja *Ilkka* kumpikin olivat hyvin isänmaallisia ja ehdottoman kommunisminvastaisia lehtiä. Jo tästäkin syystä ja tutkimukseni perusteella voidaan sanoa, että Lapuan liike sai lähtökohtaisesti hyvät asetelmat ajamansa agendan ymmärtämiselle. Alussa, kommunisminvastaisen kansanliikkeen syntyvaiheessa, kumpikin lehti periaatteellisella tasolla tuomitsi laittomuudet, mutta syytti kuitenkin kommunisteja todellisiksi syypäiksi, provokaattoreiksi. Kumpikin lehti ymmärsi Lapuan liikkeen synnyn ja alkutapahtumien takana olevien ihmisten motiiveja. Tätä alkuvaiheen innostusvaihetta kuvaa hyvin sekin, että Lapuan ensimmäisessä kokouksessa puheenjohtajana toimi toisen lehden

päätoimittaja, eli Artturi Leinonen. Tässä vaiheessa en lehtien kirjoittelussa löytänyt suuria, enkä pieniä sävyeroja. Lehtien retoriikka oli väkivaltaa vähättelevää.

Ensimmäisiä eroja lehtien kirjoittelussa oli havaittavissa Työn Äänen -tapauksen kohdalla. *Ilkka* painotti enemmän laillisuutta Lapuan liikkeen vastustamisessa, *Vaasa* taas ymmärsi laittomuuksia enemmän. Jo tässä vaiheessa *Vaasa* sekä *Ilkka* kumpikin vetoavat laittomuuksien kohdalla ns. lievemiesteoriaan. *Ilkka* halusi muistuttaa enemmän demokraattisia vaikutuskeinoja ja valistusta kommunismia vastaan, *Vaasa* taas uskoi lähestulkoon kaikkien keinojen olevan sallittuja kommunismin tuhoamisessa. Kesän 1930 suuren talonpoikaismarssin sujuttua ilman levottomuuksia myös *Ilkan* linja tuntui palaavan *Vaasan* linjoille suhteessa Lapuan liikkeeseen. *Ilkka* toki oli epäilevämpi marssia kohtaan kuin *Vaasa* sekä vähemmän mahtispontisempi marssiuutisoinneissaan.

Lapuan liikkeen kyyditysaaltoon kesällä 1930 ja alkusyksyllä 1930 lehdet suhtautuvat hyvin eri tavoin. *Vaasa* vähättelee tekoja ja pitää kyydityksiä eteläpohjalaisena huumorina, joita omavaltaiset lievemiehet suorittavat. Retorisesti väkivalta leimataan pojat ovat poikia -tasoisesti. *Ilkka* puolestaan katsoo Lapuan liikkeen ja yhteisen kommunisminvastaisen rintaman hajonneen laittomuuksien vuoksi. Kaikesta tästä huolimatta *Ilkka* jaksaa edelleen myös muistuttaa tärkeästä kommunisminvastaisuudesta.

Iso jakolinja lehtien välillä on lokakuussa 1930 tapahtunut presidentti Ståhlbergin kyyditys. *Ilkka* luopuu tapauksen yhteydessä uskostaan lievemiesten tekoihin ja syyttää liikkeen johtoa suoraan. *Ilkka* myös alkaa tässä vaiheessa tekemään eroa talonpoikaisväestön ja Lapuan liikkeen välillä. Lapuan liike leimataan herrojen johtamaksi epäparlamentaariseksi toimijaksi ja herroitteluun vetoaminen on lehden lukijakunta huomioon ottaen tärkeä retorinen valinta. *Vaasa* puolestaan pysyy lievemieslinjassaan kuitenkin tuomien kyydityksen. *Vaasa* vetoaa talonpoikaiseen

lukijaansa retorisesti viljavertauksellaan omavaltaisista miehistä eräänlaisina viljapellon ohdakkeina.

Lapuan liikkeen viimeisessä vaiheessa eli syksyllä 1931 ja talvella 1932 lehtien väliset erot ovat melko selkeät. *Ilkka* leimaa liikkeen kokoomuksen ja Helsingin herrojen pyörittämäksi liikkeeksi, joka tähtää diktatuuriin. Lapuan liikkeen julkisuuskuva on tässä vaiheessa mielestäni viimeistään *Ilkan* kohdalla kääntynyt negatiiviseksi. Alussa julkisuuskuva oli selkeän positiivinen ja jopa Lapuan liikkeen puolesta julistava. Ståhlbergin kyydityksen jälkeen *Ilkka* ei enää juurikaan jaksaa Lapuan liikettä puolustella tärkeällä kommunisminvastaisella työllä tai lievemiesteorioilla. *Ilkan* linja muuttuu liikkeen asiamiehestä liikkeen vastustajaksi.

Vaasa sen sijaan pysyy linjassaan. *Vaasa* hakee oikeutuksen sosiaalidemokraatteihin kohdistuneeseen väkivaltaan sisällissodan arvista, edelleen lievemielistä ja eteläpohjalaisena lehtenä *Vaasa* nostaa eteläpohjalaisen miehen reiluksi silloinkin, kun hän tekee rikoksia. Kaikki pahat teot ja rumimmat teot, jotka *Vaasan* mukaan ovat “lapualaisten” suorittamia ovat etelän miesten tekoja, pohjalainen hoitaa rikoksetkin paremmin. Mäntsälän kapinan kohdalla *Vaasa* myöntää niskuroinnin, mutta ei kapinaa. *Vaasan* julkisuuskuva Lapuan liikkeestä on alusta loppuun hyvin samantapainen. *Vaasa* ajaa ja ymmärtää liikkeen asiaa. Lapuan liikkeen julkisuuskuva on *Vaasassa* erittäin positiivinen. Vaikka väkivalta ja laittomuudet muodollisesti tuomitaan, niin niitä aina myös ymmärretään ja selitetään parhain päin.

Lehtien viimeisen luvun Lapuan liikkeen loppuarvioinneissa ja eräänlaisissa yhteenvedoissa kuilut lehtien välillä ovat jo aika isoja. Lehdet syyttelevät toisiaan ja toistensa taustalla olevia puolueita. *Ilkka* leimaa Lapuan liikkeen herrojen ja ulkomaalaisten johtamaksi ja *Vaasa* puolestaan leimaa *Ilkan* vasemmiston puolustajaksi ja sisällissodan perinteen pettäjäksi. *Ilkka* kohottaa talonpojan Suomen pelastajaksi ja

Vaasa taas syyttää *Ilkkaa* ja muita Lapuan liikkeen tuomitsijoita epäisänmaallisiksi. Lapuan liikkeen julkisuuskuva huhtikuussa 1932 *Ilkan* sivuilla oli jyrkän tuomitseva ja *Ilkka* vaati Lapuan liikkeen lakkauttamista. Kuitenkin *Ilkka* katsannoissaan näkee Lapuan liikkeen vaiheissa paljon hyvääkin, mutta että Helsingin herrat, ulkomaalaiset ja kokoomukselaiset pilasivat hyvän pohjan. Huhtikuun julkisuuskuva *Vaasassa* liikkeestä on edelleen hyvin positiivinen. Lapuan liike nähdään merkittävänä kansanliikkeenä, joka sai pienessä ajassa enemmän aikaan kuin *Vaasan* inhoama puoluepolitiikka on koskaan saanut.

Tavoitteeni oli tutkia Lapuan liikkeen julkisuuskuva *Ilkassa* ja *Vaasassa* ja erityisesti vertailla niitä keskenään. Ja mielestäni tässä tavoitteessa onnistuin. Lapuan liikkeestä tai Suomen oikeistoaallosta voisi jatkossa tutkia lehtien suhtautumista Isänmaalliseen kansanliikkeeseen. Alkuperäislähteitäni *Ilkkaa* ja *Vaasa* ja heidän tutkimukselle hedelmällisiä päätoimittajiaan voisi jatkotutkimuksessa myös hyödyntää monilla tavoin. Päätoimittajien pakinoita voisi tutkia esimerkiksi sota-ajalta ja suhtautumisessa Neuvostoliittoon. Eräs aikaansa mielenkiintoisesti kuvaava juttu lehtien tutkimisesta on myös jäänyt mieleeni. Lehdissä aina ajoittain oli kommentointia maailman tapahtumiin ja asioihin, monesti aika humoristisillakin tavoilla. Täten hyvinkin mielenkiintoista olisi tutkia sitä kuvaa, mitä *Ilkka* ja *Vaasa* piirsivät muusta maailmasta.

LÄHTEET

Alkuperäislähteet:

Sanomalehdet:

Kansalliskirjasto (KK)

Ilkka, Vaasa, 1/02.01.1932-30.04.1932/99, mikrofilmi(mf): (71419).

Vaasa, Vaasa, 1/02.01.1932-30.04.1932/99, mikrofilmi(mf): (71115).

Turun yliopiston kirjasto (TYK)

Ilkka, Vaasa, 1.11.1929-31.3.1932, mikrofilmit(mf): (2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471)

Vaasa, Vaasa, 1.11.1929-31.3.1932.

Tutkimuskirjallisuus:

Ahti, Martti: Kaappaus? Suojeluskuntaselkkaus 1921. Fascismin aave 1927. Mäntsälän kapina 1932. Keuruu 1990.

Alasuutari, Pertti: Laadullinen tutkimus: Tampere 1999.

Hentilä, Seppo 2004. Itsenäisyydestä jatkosodan päättymiseen 1917-1944. Teoksessa Jussila, Osmo; Hentilä, Seppo; Nevakivi, Jukka. Suomen poliittinen historia 1809-2003. Vantaa 2004.

Hokkanen, Kari: Ilkan vuosisata. Keuruu 2006.

Huttula, Tapio: Nauloilla laadittu laki. Työväentalojen naulaamiset 1929-1932. Helsinki 2000.

Isänmaan asialla, Artturi Leinosen elämäntyön piirteitä: Toimittanut Artturi Leinosen seura. Porvoo 1978.

Karvonen, Erkki: Imagologia. Imagon teorioiden esittelyä, analyysia, kritiikkiä. Acta universitatis Tamperensis 544. Tampereen yliopisto, Tampere 1997.

Koivisto, Hanne: Opiksi, huviksi ja varoitukseksi. Tutkimus Amerikka-kuvasta suomalaisessa painetussa sanassa vuosina 1869-1901 -näkökulmana fennomaaninen Uusi Suometar. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja N:o 25, kulttuurihistoria, 1992.

Kunelius, Risto: Viestinnän vallassa. Porvoo 2003.

Laukkonen, Ilmari: Vaasa aikansa kuvastimena 1903-1939. Vaasa 1978.

Laukkonen, Ilmari: Vaasan Jaakkoo tosi pohjalainen. Vaasa 1993.

Leinonen, Artturi: Ilkan tie 1906-1956. Vaasa 1956.

Leinonen, Artturi: Vuosikymmenten valinkauhassa. Porvoo 1960.

Mikkilä, Timo: Pohjanmaan patriootti. Artturi Leinonen eteläpohjalaisena vaikuttajana ennen talvisotaa. Jyväskylä 2000.

Perelman, Chaim: Retoriikan valtakunta. Tampere 1996.

Perälä, Reijo: Lapuan liike ja sanan mahti. Rovaniemi 1998.

Pirilä, Veikko: Taisteleva sanomalehti 2, Ilkka vuosina 1930-80. Seinäjoki 1981.

Siltala, Juha: Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Keuruu 1985.

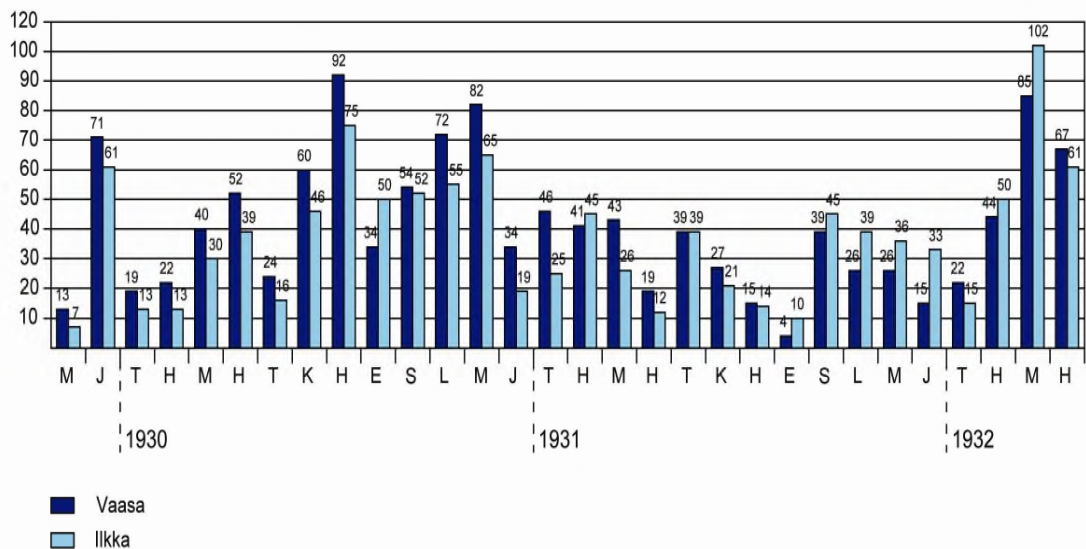
Tommila, Päiviö: Suomen lehdistön historia 5. Hakuteos Aamulehti-Kotkan Nyheter. Sanoma- ja paikallislehdistö 1771-1985. Jyväskylä 1988.

Tommila, Päiviö: Suomen lehdistön historia 6. Hakuteos Kotokulma-Savon Lehti. Sanoma- ja paikallislehdistö 1771-1985. Jyväskylä 1988.

Tommila, Päiviö & Keränen, Kaija (toim.): Lehtihistoria ja sen tutkimus. Turun Yliopiston Suomen historian laitoksen julkaisuja 1, Turku 1974.

Uola, Mikko 2006. Parlamentaarisen demokratian haastajat 1920- ja 1930-luvuilla. Teoksessa Vares, Vesa; Mikko Uola, Mikko Majander: Kansanvalta koetuksella. Helsinki 2006.

LIITE 1. Vaasan ja Ilkan Lapuan liikkeestä kertovien kirjoitusten lukumäärä 1929 –1932

Yht: Vaasa 1247

Ilka 1117

